

Koulukiusaaminen koulun sosiaalityön näkökul- masta

Tiina Rinne & Jukka Vilén

2024 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Koulukiusaaminen koulun sosiaalityön näkökulmasta

Tiina Rinne & Jukka Vilén
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2024

Tiina Rinne & Jukka Vilén

Koulukiusaaminen koulun sosiaalityön näkökulmasta

Vuosi

2024

Sivumäärä

57

Koulukiusaaminen on erittäin ajankohtainen ilmiö, jonka jatkotutkimustarve on huomattava. Vaikka koulukiusaaminen on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana, koskettaa kyseinen ilmiö suurta osaa lapsista ja nuorista. Lisäksi kiusaaminen on saanut uusia piirteitä sosiaalisen median kautta ja oppilaiden välinen kouluväkivalta on kasvanut.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa koulusosiaalityön tavoista puuttua koulukiusaamisen ja täten myös lasten ja nuorten hyvinvoinnin lisääminen. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, millaista koulukiusaamista ilmenee, miten siihen puututaan ja miten koulukiusaamista ennaltaehkäisevää työtä voitaisiin kehittää.

Opinnäytetyössä on koottu yhteen tietoa koulun sosiaalityön mahdollisuuksista vastata koulussa ilmeneviin sosiaalisiin haasteisiin, kuten koulukiusaamiseen. Tämän ilmiön tutkimiseen on käytetty kuvailevaa kirjallisuuskatsausta ja pyritty kolmen tutkimuskysymyksen kautta löytämään tehokkaampia keinoja lisätä oppilaiden hyvinvointia peruskoulussa ja näin ollen vaikuttaa myös kiusaamisen ennaltaehkäisyyn.

Tietoperustana on käytetty sosiaalialalle ajankohtaisia lähteitä, jotka liittyivät pääosin koulu maailmaan. Teoriaosiossa käsiteltiin koulun sosiaalityötä ja siihen liittyvää lainsäädäntöä, koulukiusaamista ja hyvinvointia. Kirjallisuuskatsauksen aineistona toimi kuusi eri tutkimusta liittyen koulusosiaalityöhön ja -kiusaamiseen sekä niihin liittyviin teemoihin. Aineistot analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Kirjallisuuskatsauksen keskeisimpinä tuloksina ilmenivät kiusaamistapausten ilmenemisen haasteet, jolloin kiusaamista ei ole aina niin yksinkertaista tunnistaa, joka vaikuttaa suoranaisesti siihen, että kiusaamisen ilmenemisen määrittely on myös haastavampaa. Koulun sosiaalityön avulla kiusaamistapaukseen puuttuminen oli kuitenkin selkeäjakoinen, koska niin ennaltaehkäisevällä työllä, korjaavalla työllä ja kodin sekä koulun välisellä yhteistyöllä on merkittävä rooli kiusaamistapauksiin puuttuttaessa. Tuloksissa oli kuitenkin merkittävää se, ettei kaikilla kouluilla ole aina selkeitä puuttumisvastuita tai -menetelmiä kiusaamiseen. Kiusaamista ennaltaehkäisevän työn kannalta keskeinen tulos oli ryhmyttäminen. Koulukiusaamista ennaltaehkäisevän työn kehittäminen on kaikista tehokkainta ja siihen työmuotoon panostamalla pyritään ehkäisemään suurimpien ongelmien syntymistä ja erilaisten haasteiden kasautumista.

Jatkotutkimukset ovat tarpeellisia koulukiusaamistapausten tutkimisessa sekä kiusaamista ehkäisevän, että sitä korjaavan työn kehittämisessä. Keskeisimpiä jatkotutkimusideoita olivat kiusaamisesta kertomisen helpottaminen, onnistunut ryhmyttäminen, kiusaamistilanteiden roolit ja erityisesti kiusaajan huomiointi, sosiaalisen median tuomat haasteet sekä yhteiskunnallisen aseman ja kiusaamiskokemusten välinen yhteys.

Asiasanat: koulukiusaaminen, koulun sosiaalityö, ennaltaehkäisevä työ, korjaava työ

Tiina Rinne, Jukka Vilén

School bullying from the perspective of school social work

Year   2024   Pages   57

The phenomenon of bullying in schools is a much-spoken topic where the need for further research is obvious. Even though the bullying in schools has reduced in the past 10 years, the phenomenon still affects a large part of youth and children. Additionally, bullying has gathered some new dimensions as the social media plays a new role in bullying and violent behaviour in bullying cases has risen.

The purpose of this thesis is to acquire knowledge on social work, the intervention strategies of social work and how the well-being of children is increased in schools. The thesis aims to find out how bullying appears in schools, how the bullying is intervened and how could the preventative work in school bullying be developed.

In this thesis the information on the opportunities of social work to respond to the appearing social challenges, such as bullying is gathered. Descriptive literature review is used to study this phenomenon and three research questions will guide the research into finding more effective ways to increase the well-being in schools and hereby to affect on the preventative work versus bullying.

The theory section consisted of sources directed to school social work. The section goes through social work in schools, law policy, school bullying and well-being. As for the literature review, the data was obtained from six different sources that were related to social work, bullying in schools and the themes around them. The data was analysed with a data-driven content analysis.

The major results of this thesis were the challenges in the occurrence of bullying cases, when bullying is not that easily recognized and that makes it difficult to define the occurrence of bullying. The intervention strategies with social work were clearly defined as the preventative work, the treatment work and the cooperation between the school and households. The results also show that not all schools have clear enough guidelines on the intervention responsibilities and intervention methods. As for the preventative work, grouping is the major outcome. Developing the preventative work of is the most efficient way and it would prevent the birth of larger problems and help to reduce the piling of different challenges.

Further research is needed to investigate the prevention of bullying and the treatment work for students in bullying cases. The major ideas for further research are how the telling about bullying could be made easier, benefits of successful grouping, roles in bullying situations, recognition of the bully, challenges of social media in bullying cases and the connection of social status and bullying experiences.

Keywords: school bullying, social work in school, preventative work, treatment work

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Koulusosiaalityön teoreettiset lähtökohdat	8
2.1	Opiskeluhoolto ja koulusosiaalityö	9
2.2	Koulukuraattori.....	10
2.3	Muut koulusosiaalityön ammattilaiset.....	11
2.4	Opettajan rooli koulun sosiaalityössä	11
3	Koulukiusaaminen	12
3.1	Koulukiusaamisen määritelmä ja muodot	12
3.2	Kiusaamisen vaikutukset	13
3.3	THL:n kouluterveyskyselyn tuloksia kiusaamisesta ja kuraattoritoiminnasta.....	16
3.4	Ratkaisukeskeinen oppilashuoltotyö.....	17
3.5	KiVa Koulu.....	18
4	Hyvinvointi	19
4.1	Nuorten hyvinvointi ja sen edistäminen kouluissa.....	19
4.2	Hyvinvointi koulu yhteisössä.....	21
4.3	Sosiaalinen kompetenssi	21
4.4	Tunnetaidot	23
5	Opinnäytetyön toteuttaminen.....	24
5.1	Tutkimustehtävä ja -kysymykset.....	24
5.2	Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä.....	24
6	Aineisto	25
6.1	Aineiston rajaus ja arviointi	25
6.2	Aineiston analyysi	27
7	Kirjallisuuskatsauksen tulokset.....	29
7.1	Koulukiusaamisen ilmeneminen	30
7.1.1	Kiusaamistilanteiden ilmenemisen haasteet.....	30
7.1.2	Kiusaamistilanteiden epäselvyys	31
7.2	Koulukiusaamiseen puuttuminen koulun sosiaalityön keinoin	33
7.2.1	Ennaltaehkäisevä työ	34
7.2.2	Korjaava työ.....	35
7.2.3	Kodin ja koulun yhteistyö	37
7.3	Koulukiusaamisen ennaltaehkäisykeinojen kehittäminen	38
7.3.1	Koulun sosiaalityö	39
7.3.2	Tavoitteena kouluhyvinvointi	40
7.3.3	Yhteistyö.....	40
7.3.4	Epäselvät vastualueet	42

8	Johtopäätökset	43
8.1	Kiusaamisen ilmeneminen	44
8.2	Koulusosiaalityön avulla puuttuminen koulukiusaamiseen	44
8.3	Koulukiusaamista ennaltaehkäisevän työn kehittäminen.....	46
9	Pohdinta	47
9.1	Eettisyyden pohdinta	47
9.2	Kokonaisluotettavuuden pohdinta	48
9.3	Jatkotutkimusideoita	48
9.3.1	Millaista koulukiusaamista ilmenee nykypäivänä peruskoulussa?	48
9.3.2	Miten koulun sosiaalityön avulla puututaan koulukiusaamiseen?	49
9.3.3	Miten koulukiusaamista ennaltaehkäisevää työtä voisi kehittää?.....	49
9.4	Opinnäytetyön merkitys asiakkaille ja yhteiskunnalle	49
	Kuviot	54
	Kuvat	54
	Taulukot	54
	Liitteet	55

1 Johdanto

Olemme molemmat tehneet opiskeluvuosiemme aikana sekä työharjoittelua että palkkatyötä lasten ja nuorten parissa, niin lastensuojelussa kuin koulumaailmassa. Oma työkokemuksemme, keskustelut muiden työntekijöiden kanssa sekä asiakkaiden kanssa käyty dialogi ovat osoittaneet selkeitä tarpeita edistää nuorten parissa tehtävää sosiaalityötä. Lisäksi koulukiusaaminen on keskusteluissamme toistuva teema, joka vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin negatiivisesti.

Sosiaalialalla työskentelyn aikana huomatuun tutkimuksen tarpeen lisäksi uutiset kertovat jatkuvasti uusista koulukiusaamistapauksista, joissa monissa on mukana jopa rikoksen tunnusmerkistöä. Yksi tuoreimmista esimerkeistä on alkuvuodesta Ranualla tapahtunut tilanne, jossa kuusi neljäs- ja viidesluokkalaisia olivat tapelleet fyysisesti koulun pyöräparkkipaikalla. Kaikki osalliset ovat poliisin mukaan epäiltynä rikoksesta, mutta nuoren iän vuoksi tapahtumat eivät johda syyttäjän harkittavaksi. Tapahtunut välikohtaus herätteli kuitenkin koulua ja hyvinvointialuetta, jotka päätyivät lisäämään 3.-6.-luokkalaisille opetukseen tunne- ja vuorovaikutuskasvatusta. Lisäksi koululta on henkilökuntaa ohjautunut lisäkoulutukseen koskien koulukiusaamista ja väkivaltaa. Koulu on myös huomionut tapahtuman jälkeen tarpeen uusille keinoille koulukiusaamisen havaitsemiseen ja puuttumiseen. (Tiihonen 2024; Valta 2024.)

Meidän opinnäytetyömme keskittyy tutkimaan koulun sosiaalityötä ja koulukiusaamista kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muodossa. Kirjallisuuskatsauksen avulla pystymme jäsentelemään koulusosiaalityön nykyistä tilaa sekä kiusaamisen ilmenemistä tänä päivänä. Haluamme tutustua tähän ilmiöön entistä paremmin, ja pyrimme teoriaan ja tutkimuksiin perehtymisen avulla löytämään mahdollisuuksia kehittää kouluissa tehtävää sosiaalityötä ja sen avulla ennaltaehkäistä kiusaamista ja toteuttaa korjaavaa työtä tehokkaammin kiusaamiseen liittyen.

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla selvittää, millaista koulukiusaamista peruskouluissa ilmenee, miten koulukiusaamiseen puututaan ja miten sitä pyritään ennaltaehkäisemään koulun sosiaalityön keinoin. Kouluissa tehtävän sosiaalityön tarkoituksena on tukea oppilaiden hyvinvointia ja oppimista sekä ennaltaehkäistä erilaisten ongelmien kasautumista. Suunnitelmanamme on etsiä tutkittua tietoa koulussa tehtävästä sosiaalityöstä, lasten ja nuorten hyvinvoinnista sekä koulukiusaamisesta ja siihen puuttumisesta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on koota yhteen tietoa koulun sosiaalityön mahdollisuuksista puuttua koulukiusaamiseen. Haluamme myös opinnäytetyömme avulla löytää tehokkaampia keinoja oppilaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi ja täten kiusaamisen ehkäisemiseksi. Pidämme koulua merkittävänä vaikutuspaikkana nuorisotyölle, koska lapset ja nuoret viettävät siellä valtaosan päivästänsä ja merkittävän osan elämästään. Koulumaailmassa on siis erinomaiset

mahdollisuudet luoda pohjaa hyvinvoinnille. Lisäksi haluamme huomioida peruskoulun merkityksen ennaltaehkäisevän työn kannalta, sillä koulussa tehtävällä työllä on suuri vaikutus lasten ja nuorten kasvuun ja kehitykseen sekä erilaisten ongelmien monimuotoistumiseen ja syvenemiseen. Esimerkiksi syrjäytymistä ennaltaehkäisevään työhön olisi mielestämme tärkeää keskittyä jo peruskoulussa, sillä koulussa saadut kokemukset voivat joko tukea lapsen osallisuuden ja onnistumisen tunteita tai pahimmillaan edesauttaa syrjäytymistä.

Sitran, eli Suomen itsenäisyyden juhlarahaston tehtävänä on *rakentaa huomisen menestyvää Suomea*. Keskeisin toiminnan tavoite on avata mahdollisuuksia Suomen uudistumiselle ja Sitra kykenee ennakoimaan laajan yhteistyöverkostonsa avulla tulevia yhteiskunnan muutoksia, pohtimaan ratkaisuja, teettämään kokeiluja sekä luomaan uusia toimintamalleja. Heidän toimintansa tavoitteena on luoda siltaa ihmisten ja organisaatioiden välille, jotta uudet toimintamallit saadaan toteutumaan. Sitra toimii taloudellisesti ja poliittisesti riippumattomana tulevaisuudentalona, joka haluaa luoda tuleville sukupolville menestyksestä tulevaisuutta. (Sitra 2023a.) Sitran vuodelle 2023 luomat megatrendit ovat eräs perusta opinnäytetyöllemme. Pureudumme etenkin muutamiin *Hyvinvoinnin haasteet kasvavat* -teeman alla oleviin megatrendeihin. Psykoterapeutti Emilia Kujalan näkökulman mukaan mielenterveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lähtee muutoksesta, jossa on kyseenalaistettu olemassa olevia malleja. Hänen mukaansa tarvitaan lisää kyseenalaistamista sekä ravistelua, jotta voimme nähdä uutta. (Sitra 2023b.)

Eräs Sitran vuoden 2023 megatrendeistä onkin *mielenterveysongelmien lisääntyminen* erityisesti nuorilla. Työkyvyttömyyteen ja -poissaoloihin on löydetty taustalta mielenterveydellisiä syitä. *Hyvinvointikäsityksen laajeneminen* pitää sisällään monimuotoisen hyvinvoinnin käsitteen. Elämäntavat, sosiaalinen verkosto, kokemukset ja mahdollisuudet laajentavat hyvinvoinnin käsitettä. *Jatkuva osaamisen kehittäminen* on megatrendi, jossa luovuutta, uuden oppimista ja taitojen kehittämisen merkitystä korostetaan. (Sitra 2023b.) Sitran megatrendit osoittavat siis selkeästi nykypäivän sekä lähitulevaisuuden haasteita, joihin pyrimme opinnäytetyöllämme osaltamme vastamaan.

2 Koulusosiaalityön teoreettiset lähtökohdat

Kaikissa peruskouluissa toteutetaan koulusosiaalityötä, joka on osa opiskeluhoiltoa. Tässä luvussa esittelemme yleisemmin opiskeluhoiltoa ja tarkemmin perehdymme koulusosiaalityöhön. Kuvailimme koulukuraattorin työtehtävää sekä kerromme muista mahdollisista koulusosiaalityön ammattilaisista. Lisäksi huomioimme opettajan roolin koulusosiaalityöhön liittyen.

2.1 Opiskeluhoolto ja koulusosiaalityö

Kouluissa toimiva opiskeluhoolto on Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukainen palvelu. Opiskeluhooltoa toteutetaan pääosin ennaltaehkäisevänä yhteisöllisenä koko oppilas-yhteisöä koskevana opiskelijahuoltona, mutta jokaisella oppilaalla on myös oikeus yksilölliseen opiskelijahuoltoon. Opiskeluhooltoon kuuluvat opetussuunnitelman mukainen opiskeluhoolto sekä opiskeluhoollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 3§).

Lasten ja nuorten hyvinvoinnilla on suora yhteys oppimiseen. Koulu yhteisöllä pystytään puolestaan vahvistamaan oppilaiden hyvinvointia ja se on yksi opetuksen pääpiirteitä. Vaikka enemmistö suomalaisista lapsista voi hyvin, kärsii vähemmistö varsinkin psykososiaalisista ongelmista. Lisäksi tämä oppilaiden vähemmistö ei ole suinkaan pieni määrä vaan noin 15-20 %. Määrä ei kuitenkaan ole tarkka, sillä se muuttuu jatkuvasti, minkä lisäksi hyvinvoinnin arviointi voi olla haasteellista. Näihin ongelmiin olisi kuitenkin tärkeä puuttua entistä tehokkaammin, jotta oppilaista kasvaisi hyvinvoivia aikuisia. (Joronen & Koski 2010, 33-34.)

Opiskeluhooltotyö voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: yhteisöllinen opiskeluhooltotyö ja yksilökohtainen opiskeluhooltotyö. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on koko oppilaitosyhteisöä tukeva ensisijainen oppilashuollon toteuttamismuoto, johon liittyy esimerkiksi koulu yhteisön turvallisuus ja terveellisyys, jotka edistävät oppilaiden hyvinvointia. Yhteisöllinen opiskeluhoolto pitää sisällään koulun toimintakulttuuri ja toimet, joilla edistetään oppilaiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, vuorovaikutusta, osallisuutta, esteettömyyttä sekä ympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta. Vaikka yhteisöllinen opiskeluhooltotyö kohdistuu koko oppilaitokseen, voidaan sitä toteuttaa myös kohdentamalla työskentely esimerkiksi luokka- tai ryhmätasolle. Yhteisöllisen opiskeluhooltotyön sisältöalueita ovat muun muassa vuorovaikutustaitojen ja mielenterveyden edistäminen, kiusaamisen ja väkivallan ehkäisy, opiskelijoiden ja huoltajien osallisuuden vahvistaminen sekä yhteistoiminta oppilaitoksen ulkopuolelle. (Opiskeluhoolto 2024.)

Yksilökohtainen opiskeluhooltotyö on yksittäisille oppilaille annettavaa opiskeluhoollon palvelua. Yksilökohtaisessa opiskeluhooltotyössä tuetaan ja ohjataan opiskelijan opiskelua ja koulunkäyntiä. Tämän avulla vahvistetaan oppilaan oppimista, hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Yksilökohtaisessa opiskeluhooltotyössä tehdään yhteistyötä usein perheiden ja muiden oppilaiden läheisten ihmisten kanssa. Kuraattorin yksilökohtaisessa opiskeluhooltotyössä korostuu ohjaus ja tuki liittyen perhetilanteisiin, vuorovaikutukseen ja sosiaalisiin suhteisiin. (Opiskeluhoolto 2024.) Pippurin (2018) tekemän tutkimuksen mukaan 32 % kuraattorin asiakkuuksista liittyi käyttäytymiseen ja 30 % sosiaalisiin suhteisiin.

2.2 Koulukuraattori

Kouluissa toteutetaan opiskeluhuollon yhteydessä sosiaalityötä, jonka asiantuntijana pidetään koulukuraattoria. Koulun sosiaalityön tärkeimpiä piirteitä ovat sosiaalisten ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen. Koulukuraattorin työllä pyritään oppilaiden ja koulu yhteisön hyvinvoinnin, sosiaalisen kehityksen ja koulunkäynnin tukemiseen sekä edistämiseen. (Laitinen & Hallantie 2011, 33.) Koulukuraattorin työtehtäväalue on laaja ja kattaa hyvinvoinnin monialaisen tukemisen.

Koulukuraattorin työtehtävät on jaettu neljään eri osa-alueeseen: yksilö- ja asiakastyö, työ koulu yhteisössä, yhteistyö sekä oppilashuollon, koulukuraattoritoiminnan ja oman ammattitaidon kehittäminen. Yksilö- ja asiakastyötä on oppilaan koulunkäynnin tukeminen ja koulunkäyntiin liittyvien ongelmien selvittäminen, oppilaan sosiaalisen kasvun tukeminen, sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen sekä vanhempien ohjaaminen ja tukeminen heidän kasvatustyössään. (Laitinen & Hallantie 2011, 33.)

Kuraattorin työ koulu yhteisössä on osallistumista sosiaalityön asiantuntijana koulun oppilashuoltoryhmään sekä muuhun moniammatilliseen oppilashuollon yhteistyöhön niin oppilaan, luokan tai koko kouluun liittyvissä asioissa. Lisäksi kuraattori osallistuu koulu yhteisön turvallisuuden ja hyvinvoinnin seuraamiseen ja ylläpitämiseen, oppilashuollon toimintamallien kehittämiseen sekä tarjoaa myös konsultaatiota koulun muulle henkilökunnalle. (Laitinen & Hallantie 2011, 33-34.)

Koulukuraattorin tekemää yhteistyötä on koulun ja kodin ja näiden yhteistyön kehittämisen lisäksi työskentely etenkin lastensuojelun kanssa. Lisäksi kuraattori tiedottaa omasta työskentelystään oppilaille, vanhemmille ja yhteistyökumppaneille. (Laitinen & Hallantie 2011, 33-34.)

Muun työskentelyn ohella koulukuraattori osallistuu kehittämistyöhön. Koulukuraattori osallistuu oppilashuoltotyön ja kuraattoritoiminnan kehittämiseen ja myös muuhun kehittämistyöhön. Lisäksi koulukuraattori vastaa oman ammattitaitonsa kehittämiseen osallistumalla kouluksiin ja työnohjaukseen sekä pitää itse huolen työn sisällöllisestä ja menetelmällisestä kehittamisestä sekä ammattikäytäntöjensä ajantasaisuudesta. (Laitinen & Hallantie 2011, 34.)

”Kuraattorin kelpoisuusvaatimuksena on vähintään sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 6 §:n mukainen kelpoisuus” (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 3§). Lisäksi jokaisessa koulussa on oltava opiskeluhuollon vastaavan kuraattorin palveluja. Vastaavan kuraattorin kelpoisuusvaatimus on sosiaalihuollon ammatillisista kelpoisuusvaatimuksista annetun lain (272/2005) 3 §:n mukainen eli sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimus. Tämä tarkoittaa ylempää korkeakoulututkintoa, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot

sosiaalityössä. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005.)

2.3 Muut koulusosiaalityön ammattilaiset

Kouluissa toimii myös muita sosiaalialan ammattilaisia, joiden työnimikkeet ovat hyvin erilaisia riippuen työnantajasta. Esimerkkeinä koulun sosiaalityötä tekevistä ammattilaisista ovat *kouluvalmentaja, sosiaaliohjaaja, koulusosionomi ja kasvatusohjaaja*. Koulut ovat huomanneet suuren tarpeen sosiaalityölle, mutta yleistä yhteistä nimikettä ei ole muodostunut.

Koulusosionomin työnkuva ei ole vielä täysin vakiintunut. Koulusosionomi voi työskennellä luokahuoneissa opettajan työparina koululaisten tukena. Esimerkiksi perheiden vaikeudet ovat tulleet lasten mukana kouluhin, mikä tarkoittaa sitä, että opettajan tulee opetuksen ohella hoitaa yksin luokahuoneissa kasvatukseen ja sosiaaliin ongelmiin liittyvät asiat, jos opettajalla ei ole työparia. Koulusosionomi työskentelee opettajan rinnalla työparina, mutta myös osana koulun moniammatillista tiimiä yhdessä muiden oppilaiden asioita hoitavien ammattilaisten kanssa. Koulusosionomin työ on oppilaiden ja perheiden lähellä tehtävää ehkäisevää työtä, jolla voidaan välttää esimerkiksi lastensuojelun raskaammat toimenpiteet. Koulusosionomi mahdollistaa muun muassa oppilaiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisen turvallisen aikuisen kanssa. (Kettunen 2018.) Koulusosionomi toteuttaa siis matalan kynnyksen koulusosiaalityötä luokkatasolla. Toisin kuin kuraattori, koulusosionomi saa hyvää kuvaa esimerkiksi oppilaiden toiminnasta luokahuoneissa sekä oppilaiden välisistä vuorovaikutussuhteista.

Vantaan kaupunki yhtenäisti omaa kunnallista sosiaalityötä palkkaamalla lukuvuodelle 2023-2024 11 uutta kouluvalmentajaa eri kouluihin. Eli kaikki työnimikkeet ovat saatu samannimiseksi. Kouluvalmentajan tehtävänä on tarjota vantaalaiskouluissa oppilaille tukea ja hänen aikataulunsa on suunniteltu opetuksesta irrallisiksi siten, että hänellä on vilpittömästi aikaa kohdata oppilaat. (Vantaan kaupunki 2023.)

2.4 Opettajan rooli koulun sosiaalityössä

”Opetuksessa vahvistetaan oppilaiden ajattelun, oppimaan oppimisen, vuorovaikutuksen ja yhteistyön taitoja sekä motivaatiota. Opetuksen tulee edistää oppilaiden terveyttä, hyvinvointia, turvallisuutta ja arjenhallintaa sekä kehittää niihin liittyviä valmiuksia. (Valtioneuvoston asetus 422/2012, 3§.) Juuri tämän asetuksen mukaisia asioita pystytään vahvistamaan koulussa tehtävän sosiaalityön avulla. Vaikka opetuksen ohella voidaan pyrkiä edistämään esimerkiksi oppilaiden turvallisuutta, on koulun sosiaalityöllä tähän paremmat resurssit. Opettajalla on kuitenkin oma vastuunsa asetuksen mukaisten asioiden hoitamisesta, mutta resurssit voivat olla varsinkin suurissa luokkakokoonpanoissa liian vähäiset.

Vaikka opetuksessa pyritään tukemaan jokaisen oppilaan hyvinvointia, ei opettajien resurssit riitä aina jokaisen oppilaan tukemiseen. Opettajat saattavat oppitunneilla huomioida herkemmin enemmän oireilevat tai kovaääniset oppilaat, mutta ilman huomiota jäävien pienemmätkin ongelmat voivat kasvaa isommiksi ajan myötä. (Joronen & Koski 2010, 33.) Näin ollen opettajien panoksen lisäksi koulun opiskeluhuollolla on suuri rooli hyvinvoinnin edistämisessä. On kuitenkin pohdittava, pääseekö jokainen tarvittaessa opiskeluhuollon palvelujen piiriin tai tunnistaako oppilas aina edes tarvetta tuelle. On myös hyvin tyypillistä kokea avun hakemisen vaikeaksi esimerkiksi häpeän tai muiden syiden vuoksi. Olisi kuitenkin tärkeää puuttua jo pieniin haasteisiin, sillä korjaava työ on huomattavasti pidempikestoista ja haasteellisempaa kuin varhain puuttuminen.

Opettajien tulisi herkästi ohjata oppilaita koulun sosiaalityön pariin, jos opettaja huomioi sille tarvetta. Kuten aiemmin todettu ei opettajan resurssit kuitenkaan aina riitä tunnistaamaan oppilaiden oireilua varsinkaan silloin, kun se ei ole näkyvää tai esimerkiksi luokan työrauhaa häiritsevää. Tuen tarpeen tunnistamisen lisäksi opettajalla on tärkeä rooli tilanteiden tarkemmassa selvittämisessä sekä tuen suunnittelussa ja järjestämisessä (Opiskeluhoolto 2024). Näissä tilanteissa korostuu opettajien ja oppilashuoltotyön toimiva yhteistyö.

3 Koulukiusaaminen

Koulukiusaaminen on vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana, mutta silti kiusaaminen koskettaa noin kymmenesosaa lapsista ja nuorista (Oksanen 2021). Koulukiusaaminen on toimintaa, jolla pyritään vahingoittamaan tai loukkaamaan toista oppilasta. Kiusaamista on esimerkiksi lyöminen, potkiminen, töniminen, haukkuminen, ulkopuolelle jättäminen ja pilkkaaminen. Koulukiusaamisessa oleellista on, että oppilas joutuu jatkuvasti kiusaamisen kohteeksi. Koulukiusaaminen voi olla jopa rikollista toimintaa. Kiusaajien ja kiusattujen lisäksi kouluissa on henkilöitä, jotka seuraavat kiusaamista sivusta tai pelkäävät tulevansa kiusatuksi. (MLL 2021.)

3.1 Koulukiusaamisen määritelmä ja muodot

Koulukiusaamista määriteltäessä on huomioitava ero riitelyn tai epäsuotuisan käytöksen ja kiusaamisen välillä. Riitelyä tapahtuu kaikissa ihmissuhteissa, minkä vuoksi sitä näkyy paljon myös koulumaailmassa. Riitatilanteisiinkin tulee puuttua ja varsinkin nuoret lapset tarvitsevat riitojen selvittämiseen aikuisen tukea. Kiusaaminen eroaa riitelystä ja huonosta käytöksestä valtaepätasapainon vuoksi. Tällöin yksi henkilö on jatkuvasti alisteisessa asemassa ja vähintään yksi henkilö puolestaan käyttää valta-asemaansa väärin. (Sinnemäki 2020.)

Kiusaamisen määritelmä vaihtelee eri yhteisöjen normien mukaan. Kiusaamisen oleellisia piirteitä on toistuvuus ja pitkään jatkunut toiminta, jolla tuotetaan pahaa toiselle. Kiusaaminen

voi olla henkistä tai fyysistä. Kiusaamisen kohde kokee tyypillisesti itsensä puolustuskyvyttömäksi. (Kaski & Nevalainen 2017, 11.)

Kaski ja Nevalainen (2017) jakavat teoksessaan kiusaamisen ilmenemismuodot neljään eri ryhmään; sanaton viestintä, sanallinen viestintä, toiminta ja sosiaalisessa mediassa erityispiirteinä. Kiusaaminen voi ilmetä hyvin näkyvänä toimintana, jossa kiusattua esimerkiksi haukutaan tai häneen kohdistetaan fyysistä väkivaltaa. Haukkuminen lukeutuu sanalliseen viestintään, kun taas fyysinen väkivalta toimintaan. Toisaalta kiusaaminen voi olla hyvin hienosyistä, jolloin ulkopuolisen on lähes mahdoton tunnistaa tilanteet kiusaamiseksi. Tällaista kiusaamista voi olla esimerkiksi katseet tai jatkuva selän kääntäminen ryhmässä. Kiusattu tuntee olonsa kiusatuksi, muttei välttämättä osaa sanoittaa kiusaamistilanteita. Näissä kiusaamistilanteissa kyseessä on useimmiten sanaton viestintä. (Kaski & Nevalainen 2017, 16-17.)

Sosiaalinen media on tuonut kiusaamiselle täysin uuden ulottuvuuden. Sosiaalisen median kautta kiusaaminen voi tuntua ”helpommalta”, sillä kiusaaminen ei tapahdu kasvotusten. Kynnys sanoa toiselle ilkeästi on siis matalampi. Lisäksi sosiaalinen media mahdollistaa anonyymin kiusaamisen. (Kaski ja Nevalainen 2017, 13.) Koulukiusaamista voi tapahtua myös sosiaalisessa mediassa, mutta näissä tilanteissa on vaikea tehdä päätös, kenen vastuulla on puuttua sosiaalisen median kautta tapahtuvaan kiusaamiseen. Esimerkiksi koulupäivien aikana oppilaat saattavat levittää kiusatusta epäsuotuisia kuvia tai viestejä sosiaalisen median kautta. Toisaalta kiusaaminen ja ilkeä viestittely jatkuu todennäköisesti myös vapaa-ajalla, jolloin vastuu ei varsinaisesti ole koululla.

3.2 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaaminen jättää jäljen kiusattuun ja vaikutukset voivat vaikuttaa jopa kiusatun koko loppu elämään. Kiusaaminen voi vaikuttaa esimerkiksi kiusatun itsetuntoon, mielenterveyteen, ihmissuhteisiin, maailmankuvaan ja käyttäytymiseen sekä aiheuttaa erilaisia psykosomaattisia oireita. Lisäksi kiusaaminen vaikuttaa yhteisöön, jossa sitä tapahtuu. (Kaski & Nevalainen 2017, 18-19.)

Kun ihmistä kohdellaan jatkuvasti huonosti, on hyvin tyypillistä, että ihminen alkaa loppujen lopuksi itsekin uskomaan olevansa huono. Itsetunto heikkenee kiusaamisen myötä ja heikentää kiusatun pystyvyyden käsityksiä, minkä jälkeen pahimmillaan romuttaa koko itsetunnon. Kiusaaminen estää terveen itseluottamuksen kasvua, sillä kiusatun ihmisen pystyvyyden käsitykset ovat vääristyneet. Jos kiusatulla ei ole jotakin asiaa, jossa kokee olevansa hyvä, itsetunto voi romahtaa täysin ja täten myös itsearvostus on nollassa. Huono itsetunto voi näkyä koulussa esimerkiksi yrittämisen puutteena, luovuttamisena vähänkään vaativissa asioissa ja vetäytymisenä. (Kaski & Nevalainen 2017, 19-20.)

Kiusaamisen uhreilla voi kehittyä erilaisia mielenterveysongelmia, joista yksi yleisin on masennus. Masennukseen voi liittyä monesti myös pelkotiloja ja ahdistuneisuutta. Kun ihmisen itseluottamusta on hajotettu ja ihminen itsekin alkaa uskomaan olevansa huono, on suuri riski masennukseen sairastumiselle. Kiusaaminen aiheuttaa mielipahaa ja muokkaa käsityksiä ihmisestä itsestään ja ympäröivästä maailmasta, joka voi vaikuttaa kiusatusta pelottavalta ja ikään kuin, että jokaisen nurkan takana voi vaania vaara. Lisäksi masennus vaikuttaa huomattavasti toimintakykyyn ja kun ihminen ei suoriudu vaadittavista asioista, kasvattaa tämä entisestään huonommuuden tunnetta ja mielialan laskua. Toimintakykyyn vaikuttaa vahvasti myös kiusaamisesta aiheutuva krooninen stressi, joka altistaa erilaiselle fyysisille sairauksille ja uniongelmiille. Lasten ja nuorten masennus voi näyttäytyä koulussa esimerkiksi rauhattomuutena ja levottomana häiriökäyttäytymisenä, toisaalta taas vetäytymisenä ja jopa itsetuhoisuutena. Pahimmillaan masennus johtaa itsemurhaan. Koulukiusaaminen onkin yksi vaikuttava tekijä lasten ja nuorten itsemurhiin, mutta itsemurhat ovat vähentyneet silloin, kun koulu on puuttunut kiusaamiseen vakuuttavasti. (Kaski & Nevalainen 2017, 31-33; Kellomäki 2018.)

Kiusaaminen voi vaikuttaa ihmissuhteisiin negatiivisesti esimerkiksi yksinäisyytenä, ihmissuhteiden vakiintumattomuutena tai epäluottamuksena. Yksinäisyys on yksi kiusaamisen seurauksista, joka tyypillisesti näkyy vielä aikuisiälläkin, sillä aiemmat epäonnistumisen kokemukset vuorovaikutustilanteissa luovat pysyvää kuvaa joukkoon kuulumattomuudesta. Kiusaamisesta aiheutuu monesti kiusatulle häpeää, joka saa ihmisen pyrkimään olemaan huomaamaton. Tämä puolestaan voi johtaa eristäytymiseen ja yksinäisyyteen. Yksinäisyys ei välttämättä tarkoita kaverien puuttumista vaan tunnetta siitä, etteivät muut ymmärrä tai puolusta ja täten kiusattu on asiansa kanssa yksin. (Kaski & Nevalainen 2017, 21-23, 29-30, 34-35; Kellomäki 2018.) Huonon itsetunnon ja -luottamuksen omaavan henkilön on myös varmasti vaikeampi yrittää luoda uusia ihmissuhteita.

Kiusatun on monesti vaikeaa luottaa toisiin ihmisiin, mikä aiheuttaa vaikeuksia ihmissuhteissa. Tämä voi johtaa siihen, ettei kiusattu päästä muita ihmisiä lähelle ja täten suhteet eivät pääse syvenemään. Sama luottamuspula voi tulla osaksi myös kiusatun maailmankuvaa. Kiusattu voi tyypillisesti ajatella, että pahoja asioita tapahtuu hänelle nyt ja tulee myös jatkossa tapahtumaan. Kiusattu voi tulkita jokaisen pienenkin sanan tai teon merkiksi jostakin pahasta, jolloin epäily alkaa kaikkia ja kaikkea kohtaan. Kun kiusaamista tapahtuu tarpeeksi pitkään, voi kiusattu alkaa epäilemään koko yhteiskuntaa ja sen keinoja suojella ja auttaa. Jos koulussa ei saa tarpeeksi tukea kiusaamistilanteissa, ei apua uskalla enää myöhemmin pyytää tai se tuntuu turhalta, sillä ei siitä olisi seuraavalla tälläkään kerralla apua. Kiusatun käytös voi maailmaan kohdistuvan luottamuspulan myötä muuttua esimerkiksi kapinalliseksi toiminnaksi yhteisön normeja kohtaan tai pahimmillaan tehdä kiusatusta kiusaajan, joka kohdistaa väkivaltaa muihin. (Kaski & Nevalainen 2017, 21-23.)

Kiusaamisen vaikutuksia käytökseen voivat olla edellä mainittujen lisäksi varman päälle pelaaminen ja hyväksymisen hakeminen kielteisellä käytöksellä. Ihminen alkaa pelaamaan varman päälle usein tiedostamattaan ja tämä voi toimia ihmisen käytösmallina lopun elämän. Varman päälle pelaaminen on sitä, kun ihminen ei yritä mitään rohkeaa, vaikka potentiaalia olisikin muiden mielestä. Ihminen haluaa pysyä tutussa ja turvallisessa tilassa, olla erottumatta massasta, mutta tämä aiheuttaa ihmisessä todennäköisesti katkeruutta ja myös muiden käytöksen kontrollointia. (Kaski & Nevalainen 2017, 24-28.)

Kiusattu voi alkaa hakemaan hyväksyntää muilta ja uskoo olevansa tarpeeksi hyvä vasta sitten, kun muut sen osoittavat. Hyväksynnän haku tapahtuu usein mielistelyllä tai kielteisellä käyttäytymisellä. Mielistely on yksi kiusaamisdynamiikkaa ylläpitävä asia: kiusattu mielistelee kiusaajaa ja tekee päättömiä juttuja saadakseen kiusaajan hyväksynnän, kun kiusaaja manipuloi ja käyttää tilannetta hyväkseen entistä enemmän. Täten mielistely harvemmin helpottaa kiusaamista. Kielteinen käytös voi olla aggressiivista, muiden kiusaamista tai muutoin vastuutonta käytöstä, kuten liiallista päihteiden käyttöä tai hyväksynnän hakemista seksuaalisilla teoilla. (Kaski & Nevalainen 2017, 26-27.)

Hyväksynnän hakemisen taustalla on hyvin inhimillinen tarve kuulua johonkin ryhmään. Toisaalta kiusattu kokee herkästi olevan ulkopuolinen ja ei-hyväksyty. Kiusattu voi alkaa hakemaan hyväksyntää myös kiusaamalla muita. Lisäksi hyväksynnän hakuisuus voi näkyä parisuh-teissa, kun aikoinaan kiusattu käyttäytyy huonosti ja rikkoo parisuhteen rajoja tarkoitukseen testata, rakastaako puoliso häntä silti. Hyväksynnän hakuisuus voi edetä myös siihen, että kiusattu omaksuu jyrkkiä mielipiteitä: on tilanteita, jossa aiemmin kiusattu omaksuu uusnatsismin elämänsä, mutta taustalla on voiman tunteen saaminen ja kiusatun roolista erkaantuminen. (Kaski & Nevalainen 2017, 26-28.)

Psykosomaattiset oireet ovat vaivoja, joille ei löydy varsinaista lääketieteellistä syytä. Kun ihmismieli kuormittuu, voi tästä aiheutua esimerkiksi vatsakipuja ja niska-hartiaseudun jännittyneisyyttä. Psykosomaattiset oireet voidaan ajatella niin, että kivulias psyykkinen tuska siirtyy helpommin siedettäväksi somaattiseksi eli keholliseksi oireeksi. Ihmisen raskaat kokemukset voivat siis heijastua kehollisiin toimintoihin. Pitkään jatkunut kiusaaminen voi siis aiheuttaa kiusatussa kehollista oireilua, jota kiusattu ei välttämättä osaa yhdistää kiusaamiskokemuksiin ja mielen kuormittumiseen. (Hentunen 2017; Kaski & Nevalainen 2017, 36-38.)

Kiusaaminen vaikuttaa aina siihen yhteisöön, jossa kiusaamista tapahtuu. Koululuokkayhteisössä kiusaaminen voi näkyä niin, että oppilaat jakautuvat ryhmiin eikä muiden ryhmien kanssa yhteistyö suju. Oppilaiden ei ole mielekästä mennä tällaiseen yhteisöön, jossa on luotamuspulaa ja turvattomuutta. Yhteisössä, kuten luokassa jokainen on jollakin tapaa osallinen kiusaamistilanteissa: kiusaaja, kiusattu, tai sivusta seuraaja. Sivusta seuraajat, jotka eivät

puutu kiusaamiseen, antavat toiminnallaan hiljaisen hyväksynnän kiusaamiskulttuurille. (Kaski & Nevalainen 2017, 38-40.)

3.3 THL:n kouluterveyskyselyn tuloksia kiusaamisesta ja kuraattoritoiminnasta

Koulukiusattuna tai osallistunut koulukiusaamiseen lukukauden aikana

4-5 lk	43,40 %
8-9 lk	33,60 %

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa

4-5 lk	8,60 %
8-9 lk	7,90 %

Vuoden aikana fyysistä uhkaa

4-5 lk	15,60 %
8-9 lk	17,50 %

On käynyt koulukuraattorin luona

4-5 lk	16,10 %
8-9 lk	13,40 %

Ei ole saanut apua koulukuraattorilta, vaikka olisi sitä tarvinnut

4-5 lk	-
8-9 lk	30,90 %

Aikuiselle kertomisen jälkeen kiusaaminen on vähentynyt

4-5 lk	60,70 %
8-9 lk	48,90 %

Kertomisen jälkeen kiusaaminen on jatkunut tai pahentunut

4-5 lk	18,40 %
8-9 lk	33,40 %

Taulukko 1: Taulukko THL kouluterveyskyselystä (Syyskuu 2023).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos suoritti syyskuussa 2023 kouluterveyskyselyn, jossa osa väittämistä käsitteivät koulukiusaamista. Esittelemme tässä 4.- ja 5.luokkalaisten sekä 8.- ja 9.luokkalaisten vastauksia. ” Ei ole kiusattu koulussa lainkaan lukuvuoden aikana” -väittämän kanssa samaa mieltä oli 4.- ja 5.luokkalaisista 63,1 % ja 71,4 % 8.-9.luokkalaisista. (THL 2024.)

”Koulukiusattuna tai osallistunut koulukiusaamiseen lukukauden aikana” väittämän kanssa samaa mieltä oli 4.-5.luokkalaisista 43,4 % ja 8.-9.luokkalaisista 33,6 %. Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa oli vastanneista 4.-5.luokkalaisista 8,6 % ja 8.-9.luokkalaisista 7,9 %. Vuoden aikana fyysistä uhkaa on kyselyn mukaan kokenut 4.-5.luokkalaisista 15,6 % ja 8.-9.luokkalaisista 17,5 %. (THL 2024.)

Kouluterveyskyselyssä kysyttiin myös opiskeluhuollon palveluiden hyödyntämisestä sekä koe-
tusta avun saannista koulukiusaamiseen. 4.-5.luokkalaisista on käynyt koulukuraattorin luona
16,1 % ja 13,4 % 8.-9.luokkalaisista. 30,9 % 8.-9.luokkalaisista kokee, ettei ole lukuvuoden ai-
kana saanut koulukuraattorilta tukea ja apua hyvinvointiin, vaikka olisi sitä tarvinnut. 4.-5-
luokkalaisten vastausten mukaan ”aikuiselle kertomisen jälkeen kiusaaminen on loppunut tai
vähentynyt” -väittämän kanssa samaa mieltä oli 60,7 %. 8.-9.luokkalaisilla samaa mieltä väit-
tämän kanssa oli vain 48,9 %. ”Kertomisen jälkeen kiusaaminen jatkunut tai pahentunut” -
väitteen kanssa samaa mieltä oli 4.-5.luokkalaisista 18,4 % ja 8.-9.luokkalaisista 33,4 %. (THL
2024.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2023 kouluterveyskyselyn tulokset ovat jokseen-
kin huolestuttavia. Kiusaaminen ylipäätään näyttäisi olevan alakouluissa yleisempää, mutta
kiusaamiseen puuttuminen on tehottomampaa yläkouluissa. Fyysistä uhkaa koetaan myös
enemmän yläkoulussa. Vaikka valtaosa yläkoululaisista kokee saaneensa koulukuraattorilta
tarpeellista apua, on apua saamattomien määrä suuri. 15 % vastanneista 8.-9.luokkalaisista
kokee olevansa yksinäinen (THL 2024).

3.4 Ratkaisukeskeinen oppilashuoltotyö

Ratkaisukeskeisydessä on keskeistä löytää asiakkaalle strategioita, joilla heidän ajattelunsa
laajenee ja usko tulevaisuuteen vahvistuu (Murphy 2015, 21). Ratkaisukeskeisyys oppilashuol-
totyössä keskittyy oppilaan vahvuuksiin ja hyviin ominaisuuksiin. Heidän voimavarojansa pyri-
tään etsimään jatkuvasti ja samalla myönteiseen keskittyminen motivoi oppilaita itsessään
luomaan toimivia ja pitkäkestoisia ratkaisuja (Murphy 2015, 24). Tämänkaltainen oppilastyö
auttaa koulun aikuisia toimimaan toiveikkuuden ja voimaantumisen äänenä. (Murphy 2015,
28.)

Sanavalinnat ja keskustelu ovat suuri osa ratkaisukeskeisyyttä, koska käytetyn kielen merkitys
on suurta muutosprosessissa. Lauseen joko positiivinen tai negatiivinen rakenne vaikuttaa suu-
relta osin siihen, mitä lapsi tai nuori ajattelee niin keskustelunaiheesta, mutta myös itses-
tään. Ratkaisukeskeinen työote vaatii siis ennakkoluulotonta ja tulkitsematonta kielenkäyt-
töä, jossa on tarkkaan harkittuja sanavalintoja, joka kannustaa asiakkaita rohkaistumaan ja
rakentamaan toimintamalleja omien vahvuuksiensa pohjalta. (Murphy 2015, 38-39.)

Ratkaisukeskeinen työote oppilashuollossa perustuu siihen, että yksilön tulisi päästä mahdolli-
simman nopeasti siitä pisteestä mistä hän on kohti sitä pistettä, missä hän haluaisi olla. Taus-
tatiedot tapauksesta on tärkeää saada selville, mutta niin asiakkaan kuin työntekijän tehtä-
vänä on suunnata resursseja positiiviseen muutosprosessiin. Siksi on tärkeää saada oppilaan
haasteet muutettua selkeään ilmaisumuotoon, jotta niitä voidaan ratkaista helpommin. Kun
haastava tilanne saadaan konkreettiseksi, on helpompi myös etsiä asiakkaan kanssa tekoja,
joilla käyttäytymistä voidaan muokata paremmaksi. (Murphy 2015, 121-123.)

Kouluilla on oma tehtävänsä työrauhan edistämisessä ja oppilaiden käytöksen hallitsemisessa. Kouluissa ei ole aina mahdollista vastata yksittäisen oppilaiden tarpeisiin ja tämä voi hallitsemattomana johtaa ei-toivottuun käyttäytymiseen. (Ratner & Yusuf 2021, 146-147.) Ratkaisukeskeistä työtettä voidaan käyttää yksilöiden lisäksi myös suurempien ryhmien, esimerkiksi koko kouluyhteisön hyvinvoinnin kehittämiseksi. Kun kouluyhteisöä pyritään kehittämään ratkaisukeskeisellä menetelmällä, voidaan auttaa suurta oppilasmäärää ja myönteisiin tuloksiin voidaan päästä hyvinkin nopeasti. Oppilaille voidaan myös opettaa positiivista ajattelutapaa ja onnistumisten painottaminen oppilaille vahvistaa heidän omaa itsetuottamustaan. (Ratner & Yusuf 2021, 143-146.)

3.5 KiVa Koulu

KiVa Koulu -toimenpideohjelma on luotu Turun yliopistossa ennaltaehkäisemään kiusaamista-pauksia. Lyhenne tulee sanoista Kiusaamisen Vastainen tai Kiusaamista Vastustava. Ohjelman tarkoituksena on luoda koko koulun laajuinen toimintakulttuuri, jolla tähdätään kiusaamisen vastaisiin toimiin. Toimintaan osallistetaan koulun opettajat, oppilaat ja heidän vanhempansa. Ohjelmassa on mukana yli 900 eri koulua ja KiVa tarjoaa työkaluja sekä materiaaleja toiminnan edistämiseen. (KiVa Koulu 2023a.)

Tutkittu tieto on KiVa Koulun perusta. Mullistava, niin kansallisesti kuin kansainvälisesti palkittu tutkimustyö alkoi jo 1990-luvulla Christina Salmivallin johdolla. (KiVa Koulu 2023b.) Vuosien 2009-2017 aikana kouluterveyskyselyihin on vastannut yli kaksi miljoonaa oppilasta. KiVa Koulun (KiVa Koulu 2018, 4) mukaan kiusaavien ja kiusatuksi joutuvien oppilaiden osuus vähennee vuosi vuodelta KiVa Koulu -ohjelmaa toteuttaneissa kouluissa.

KiVa Koulu tarjoaa käyttäjäkouluille opetusmateriaaleja, digitaalisia oppimisympäristöjä, ryhmätyötaitoissa opastamista, vanhempien osallistamista, ennaltaehkäisyn keinoja, puuttumisen keinoja sekä systemaattista seuranta- ja toimivuudesta. (KiVa Koulu 2018.) Kaikkien näiden työkalujen tarkoituksena on kehittää monipuolisesti kiusaamisen vastaista ympäristöä kohdekouluihin.

Jouni Munukan ja Riikka Kurjen Yleisradiossa julkaisema tutkivan journalismin artikkeli KiVa Koulusta asettaa kuitenkin vastapainoa sen toimivuudelle (Yleisradio 2019). Vuoden 2017 kouluterveyskyselyissä jopa 33 % oppilaista kokee kiusaamista viikkotasolla ja se jatkuu, vaikka oppilas kertoisikin koulun aikuiselle. Ylen MOT oli yhteydessä yhdeksään eri kouluun, jossa esiintyy huomattavan paljon kiusaamista ja niissä kouluissa on samanaikaisesti myös KiVa Koulu käytössä. (Yleisradio 2019.)

4 Hyvinvointi

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos jakaa hyvinvoinnin osa-alueet kolmeen eri osaan: terveys, materiaallinen hyvinvointi sekä koettu hyvinvointi ja elämänlaatu. Hyvinvointi ei siis tarkoita vain ongelmien puuttumista. Hyvinvointia voidaan tarkastella niin yksilön kuin yhteisöjen näkökulmasta. Suomalaisten hyvinvointi on keskimääräisesti kehittynyt myönteiseen suuntaan, mutta hyvinvointierot väestöryhmien välillä eivät ole kaventuneet eli hyvinvointierot ovat vielä suuria. Tämä tarkoittaa myös ongelmien, huono-osaisuuden ja pahoinvoinnin kasautumista tiettyihin väestöryhmiin. (Karvonen, Kestilä & Saikkonen 2022.)

Hyvinvointi on moniulotteinen käsite. Suomalaisen sosiologian professori Erik Allardt (1976) käsite hyvinvoinnista ja sen ulottuvuuksista on edelleen pätevä. Allardt mukaan hyvinvointia kokonaisvaltaisesti käsitellessä on huomioitava niin objektiiviset kuin subjektiiviset mittarit. Subjektiivisuudella huomioidaan ihmisen omat kokemukset hyvinvoinnistaan. Allardt mukaan ihmisen tarpeet ovat hyvinvoinnin kannalta oleellisempia kuin ihmisen resurssit, toiveet ja halut. Allardt hyödynsi Maslown tarvehierarkiaa kiteyttääkseen ihmisen tarpeet kolmeen eri ulottuvuuteen: having, loving, being. Jaottelussa erottuu ihmisen resurssit ja elintaso sekä elämänlaatu. (Karvonen, Kestilä & Saikkonen 2022; Martela 2022.)

”Having” pitää sisällään ihmisen elämän ulkoiset resurssit ja elintason, kuten tarvittavan ravinnon, nesteytyksen, asunnon, vaatetuksen ja mielellään koulutuksen. Ilman kyseisiä asioita ihmisellä on lisääntynyttä pahoinvointia, mutta näiden täyttymisellä on ”yläraja”, jolloin kyseiset asiat eivät tuota lisää hyvinvointia. ”Loving” on osa ihmisen elämänlaatua ja se viittaa ihmisen tarpeisiin, jotka liittyvät sosiaalisiin suhteisiin eli siihen, miten ihminen käyttäytyy suhteessa muihin ihmisiin. Ihmisellä on yhteisyyden tarve, joka toteutuu, kun ihmisellä on ihmissuhteita, jotka ovat luonteeltaan vastavuoroisia ja sisältävät rakkauden ilmauksia ja huolenpitoa. ”Being” on myös osa ihmisen elämänlaatua, millä viitataan ihmisen mahdollisuuksiin toteuttaa itseään. Itsensä toteuttamisen muodot ovat tarpeita, joiden tyydytys on määritelty sen perusteella, mitä ihminen on suhteessa yhteiskuntaan. (Karvonen, Kestilä & Saikkonen 2022; Martela 2022.)

4.1 Nuorten hyvinvointi ja sen edistäminen kouluissa

Koska korostamme opinnäytetyössämme kasvun ja ratkaisukeskeisyyden asennetta, haluamme myös hyvinvoinnin teorian linkittyvän samaan filosofiaan, jossa nuoren omia vahvuuksia huomioidaan muutoksen perustana. Nuoruusikä on mullistavaa aikaa, koska nuoren oma identiteetti ja fyysinen olemus kehittyvät ja tässä vaiheessa aikuisen tuki ja esimerkillisyys ovat erittäin suuressa osassa (Leskisenoja & Sandberg 2019, 39-42). Tämä nuoruudessa koettu muutosten aika asettaa myös kouluille selkeän roolin erilaisten osa-alueiden kehittäjänä. Tunne-, vuorovaikutus-, sosiaaliset-, kognitiiviset ja yleiset arjen taidot tulisi olla peruskoulun oppiaineiden ja muun koulussa järjestettävän toiminnan valtaosa. (Leskisenoja & Sandberg 2019,

40.) Nuorten hyvinvointia voidaan edistää monissa eri ympäristöissä ja erityisesti kouluissa on mahdollista tehdä konkreettisia harjoituksia, joilla hyvinvointia rakennetaan. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 159-167.)

Yhdysvaltalaisprofessori Richard M. Lernerin esittelemä 5 C-kirjaimen malli sopii loistavasti kouluihin käytettäväksi, sillä tämä teoreettinen pohja korostaa huomattavasti jokaisen nuoren vahvuuksia. Samanaikaisesti Lernerin teorian mukaan nuorten ympäristöt koulussa, kotona ja vapaa-ajalla pitävät sisällään voimavaroja, jotka voidaan saada edistämään nuoren kasvua. Kun nuorten omat vahvuudet saadaan liitettyä näiden kolmen ympäristön tarjoamiin vahvuustekijöihin, voidaan jokaiselle nuorelle varmistaa myönteistä elämänpolkua. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 44-46.)

Nämä 5 C-kirjainta, jotka edistävät nuorten myönteistä kehitystä ovat

- *pätevyys, eli competence*
- *itseluottamus, eli confidence*
- *ihmissuhteet, eli connection*
- *luonne, eli character*
- *ja välittäminen, eli caring*

Kaikkien näiden vahvuuksien vahvistaminen vaatii oikeanlaista tukea, jotta nuori pääsee myönteiselle kehityspolulle. Kun nuori saa oikeanlaista tukea oikeaan aikaan, hän saavuttaa sellaisia tietoja sekä taitoja, jotka auttavat nuorta löytämään oman intohimon ja onnellisen aikuisuuden löytämistä. (Leskisenoja & Sandberg 2019. 45-46.)

Pätevyys on kykyä pärjätä jokapäiväisessä arjessa erilaisten tietojen ja taitojen avulla. Pätevyyttä voidaan lajitella erilaisiin alaluokkiin ja se ei ainoastaan tarkoita kouluosaamista. Pätevyys voi siis olla esimerkiksi akateemista, kognitiivista, sosiaalista tai ammatillista. (Leskisenoja & Sandberg 2019. 57-74.) Koska nuori voi olla pätevä monella osa-alueella, voi koulut myös kehittää pätevyyden taitoja useilla eri harjoitteilla. Esimerkiksi kasvun asenteen harjoittelu on erittäin merkityksellistä uusien taitojen ja tietojen oppimisessa. Kasvun asenne korostaa sitä, ettei kaikkia asioita opita samalla kerralla, vaan pienet tavoitteet ja sinnikkyys muodostavat edistyksen tavoitteita, joiden avulla jaksaa yrittää myös haastavia asioita. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 64-65.)

Itseluottamus on nuoren uskoa omiin kykyihinsä ja kuvastaa suoranaisesti asioita, mitä nuori uskoo osaavansa tehdä. Aiemmin mainittu pätevyys rakentuu juuri sen pohjalta, mitä nuori osaa. Koska koulu muodostaa suuren osan nuoren arjesta, vaikuttaa hänen omakohtaiset kokemuksensa kouluosaamisesta myös suuresti koettuun itseluottamukseen. (Leskisenoja & Sandberg 2019. 75-92.)

Ihmissuhteet lisäävät hyvinvointia. Nuoren omien voimavarojen lisäksi ihmissuhteet ovat pääedellytys hyvinvoinnille. Kun tarkastellaan nuoren ajankäytön näkökulmasta, niin tärkeimmät ihmissuhteet löytyvät kotoa. Nuori viettää myös koulussa merkittävän osan ajastaan, joten koulussa olevien ihmissuhteiden asema on merkittävä. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 93-110.)

Kun puhutaan nuorten luonteesta, sitä voi lähteä tarkastelemaan luontevahvuuksien viitekehuksesta. Luontevahvistuksen tärkein tehtävä on saada nuori oppimaan, että hän on hyvä jossain. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 111-132.)

Välittäminen ilmenee nuoren toiminnassa, kun hän kykenee osoittamaan muita kohtaan sympatiaa, empatiaa ja myötätuntoa. Sympatia tarkoittaa toisten ihmisten tunteiden jakamista, empatia toisten tunteiden ja näkökulmien ymmärtämistä ja myötätuntoon liittyy aina toiminta toisen auttamiseksi. (Leskisenoja & Sandberg 2019, 133-158.)

4.2 Hyvinvointi kouluyhteisössä

Vuonna 2002 on kehitetty koulun hyvinvointimalli, jossa hyvinvointi jakautuu Allardtin mukaisesti ”having”, ”loving” ja ”being” -osioihin sekä erilliseen ”health”-osioon. Koulun hyvinvointia tarkasteltaessa ”having” pitää sisällään koulun olosuhteet, joihin kuuluu esimerkiksi kouluympäristö, opetuksen järjestelyt, ryhmäkoot ja kouluruokailu. ”Loving” pitää sisällään sosiaaliset suhteet, johon liittyy muun muassa oppimisilmapiiri, opettaja-oppilassuhde, koulukiusaaminen sekä kodin ja koulun välinen yhteistyö. ”Being” kuvastaa oppilaiden mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen, johon liittyy työn merkitys ja arvostus sekä mahdollisuudet esimerkiksi itsetunnon kehittämiseen, palautteen ja ohjauksen saamiseen, kannustukseen sekä vaikuttamiseen. ”Health” pitää sisällään ihmisten terveydentilan eli erilaiset pitkäaikaissairaudet, psykosomaattiset oireet ja taudit. (Joronen & Koski 2010, 15.)

Varsinkin yhteisöjen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää sosiaaliset suhteet (”loving”). Kouluissa tämä on erityisen tärkeää oppilaiden kesken, opettajien ja oppilaiden välillä sekä koulun ja kodin välisinä suhteina. Oppilaiden kesken sosiaalisia suhteita voidaan tarkastella ryhmätöiden sujumisella, työrauhalla, ystävien olemassaololla, toisten auttamisena, kiusaamisen määränä sekä kokemuksista opettajien oikeudenmukaisuudesta. Kotien ja koulun väliset sosiaaliset suhteet näkyvät esimerkiksi vanhempien kiinnostuksella lapsen koulunkäyntiin, lapsen avunsaanti vanhemmiltaan ja kokemuksilla siitä, miten kodin ja koulun yhteydenpito sujuu. (Joronen & Koski 2010, 17.)

4.3 Sosiaalinen kompetenssi

Hyvinvoinnin sosiaalisen ulottuvuuden kannalta on oleellista sosiaalinen kompetenssi, jolla on monia määritelmiä. Sosiaalinen kompetenssi on edellytys onnistuneelle vuorovaikutukselle, ihmissuhteiden muodostamiselle ja niiden ylläpitämiselle. Tiivistetysti sosiaalinen

kompetenssi tarkoittaa taitoa ymmärtää sosiaalisia tilanteita, tehdä niistä tilannekohtaisia tulkintoja sekä toimia tavalla, joka edesauttaa omien ja yhteisten päämäärien saavuttamista ilman, että loukkaa toiminnallaan muita. Sosiaaliseen kompetenssiin liittyy kyky tehdä itse aloitteita sekä vastata toisen tekemiin aloitteisiin vuorovaikutuksessa. Lisäksi kyky ilmaista tunteita tilanteeseen sopivalla tavalla on osa sosiaalista kompetenssia. (Joronen & Koski 2010, 35.)

Sosiaaliseen kompetenssiin liittyy siis sosiaaliset taidot, joiden avulla käytös johtaa positiivisiin sosiaalisiin seuraamuksiin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että hyvät sosiaaliset taidot omaava lapsi pääsee helpommin mukaan leikkeihin. Lapsi oppii sosiaalisia taitoja vanhemmiltaan sekä vuorovaikutuksessa toisten lapsien kanssa. Jos lapsella sosiaalisia taitoja ei ole tai ne ovat puutteelliset, torjutaan hänet herkemmin kaveripiiristä. Tällöin puhutaan negatiivisen vuorovaikutuksen kehästä: kun lapsi on yksin, ei hän pääse harjoittelemaan sosiaalisia taitoja ja kun näitä taitoja ei ole, vaikeutuu mukaan pääseminen sosiaalisiin tilanteisiin, joissa kavereita olisi. Kiusaamisen kokeminen voi olla yksi tekijä, joka vahvistaa negatiivisen vuorovaikutuksen kehää, sillä kiusattu lapsi ei uskalla mennä enää muiden lasten seuraan ja täten ei pääse harjoittelemaan vuorovaikutustaitoja ikätovereidensa kanssa. Tämä ilmiö voi näkyä jopa vielä aikuisuudessa vaikeuksina sosiaalisissa tilanteissa. (Joronen & Koski 2010, 35; Kellomäki 2018.)

Joissakin tutkimuksissa sosiaaliseen kompetenssiin liitetään esimerkiksi sosiaalinen asema, itsetunto ja temperamenttipiirteet. Sosiaalisen kompetenssin kaksi tunnetuinta ja hyväksytyintä pääulottuvuutta ovat kuitenkin pro- ja antisosiaalinen käyttäytyminen. Yhteistyötaitot ja empatiakyky ovat oleellisia piirteitä prososiaalisuudessa. Yhteistyötaidoilla tarkoitetaan konkreettisia sosiaalisia taitoja, jotka mahdollistavat aktiivisen ja tuloksellisen toiminnan yhteistyössä muiden kanssa. Tiivistetysti empatia on kykyä asettua toisen asemaan ja pohtia, minkälaisia reaktioita oma toiminta voi mahdollisesti aiheuttaa muissa tai miltä toisesta eri tilanteissa tuntuu. Selkeinä eroina yhteistyötaidoissa ja empatiassa ovat se, että yhteistyötaidoissa korostuu taidollinen aspekti, kun empatiassa korostuu sensitiivisyys muiden tunteille ja asettuminen muiden asemaan. Yhteistyötaitoja voidaan siis käyttää ilman empatiaa kylmästi ja laskelmoiden: esimerkiksi epäsuora manipulatiivinen aggressio edellyttää laskelmoitua yhteistyötaitoa. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi silloin, kun pyritään vaikuttamaan aggression kohteen, kuten kiusatun sosiaaliseen asemaan tai kun pyritään hyväksytyksi tulemiseen kouluyhteisössä. (Joronen & Koski 2010, 35-36.)

Antisosiaalisuuden kaksi tarkempaa osa-aluetta ovat impulsiivisuus ja häiritsevyys. Impulsiivisuudella tarkoitetaan tunteiden säätelyn ongelmia, kuten tunteiden nopeaa ja intensiivistä viriämistä sekä käyttäytymisen säätelyn haasteita, joka liittyy tunteiden ilmaisun vaikeuksiin. Impulsiivisen oppilaan käytös on monesti arvaamatonta, mikä voi ikätovereissa herättää esimerkiksi hämmennystä ja varovaisuutta. Vähitellen hämmennys ja jatkuva varuillaan olo

voivat johtaa siihen, että suhtautuminen impulsiiviseen oppilaaseen muuttuu kielteiseksi ja torjuvaksi. Kun impulsiivisuus on enemmänkin kyvyttömyyttä hallita tunteitaan ja reaktioitaan, on häiritsevyys puolestaan tahallista ja suunniteltua toimintaa muiden ärsyttämiseksi, häiritsemiseksi tai kiusaamiseksi. Häiritsevyydellä tyypillistä on myös se, että häiritsevä toiminta kohdistetaan usein tiettyä oppilasta, oppilaita tai opettajaa kohtaan. (Joronen & Koski 2010, 36-37.)

Jotta oppilas on sosiaalisesti kompetentti, tulee hänen omattava yhteistyötaitot ja empatiakyky, mutta vain vähän tai ei ollenkaan impulsiivisuutta ja häiritsevää käyttäytymistä. Riittävän sosiaalisen kompetenssin muodostuminen on keskeinen lapsuuden ja nuoruuden kehitystehtävä. Sosiaalinen kompetenssi voi kylläkin kehittyä läpi elämänkaaren. Riittävän hyvä sosiaalinen kompetenssi mahdollistaa ihmisen integroitumisen yhteiskuntaan, minkä lisäksi toimivat ja läheiset sosiaaliset suhteet ovat yksilön psyykkisen hyvinvoinnin keskeisiä osatekijöitä. (Joronen & Koski 2010, 37.)

4.4 Tunnetaidot

Tunnetaidot alkavat omien tunteidensa tunnistamisesta ja kyvystä ilmaista niitä. Jotta tunteiden tunnistaminen ja ilmaiseminen olisi helpompaa ja täsmällisempää, tulisi tunnesanavarasto laajentaa. (Rosenberg 2015, 78-80). Tunteiden ilmaisu korostuu lapsuudessa ja nuoruudessa enemmän kuin aikuisuudessa. (Kempainen 2000, 1-5)

Tunnekasvatuksella on merkittävä rooli lasten ja nuorten kasvatuksen kokonaisuudessa. Sen takia koululla on tärkeä asema lasten ja nuorten tunne-elämän kehittäjänä. (Kempainen 2000, 3-7.) Koululla onkin aitiopaikka oppilaiden sosioemotionaalisten taitojen kehittämisessä. Koulussa toimintaan jatkuvasti erilaisissa ryhmätilanteissa, joissa tunne- ja sosiaaliset taidot pääsevät kehittymään aikuisen ollessa läsnä. Ryhmätilanteissa taito kuunnella, itsensä ilmaiseminen selkeästi ja rakentavasti toimiminen kehittyy, jolloin oppilaiden psyykinen hyvinvointi kasvaa. (Joronen & Koski 2010, 119.)

Ihmisten väliset konfliktitilanteet liittyvät harvemmin tiedonpuutteeseen, vaan taustalla on useimmiten omien ja toisten tunteiden käsittelyn ja ymmärtämisen taidot eli tunnetaidot. Opettajat ja muut koulun aikuiset ovat työssään koko ajan enemmän kokonaisvaltaisen ja vaativamman kasvatustehtävän äärellä. (Joronen & Koski 2010, 119.)

5 Opinnäytetyön toteuttaminen

Opinnäytetyöprosessimme alkoi tammikuussa 2023, kun aloimme pohtimaan ajankohtaista ja molemmille merkittävää aihetta. Keskustelumme eteni nopeasti lasten ja nuorten hyvinvointiin, sillä molemmat työskentelimme tuolloin lasten ja nuorten parissa. Aloimme pohtimaan koulumaailmaa sekä koulukiusaamista ja siihen puuttumista. Päädyimme täten lähteä tekemään koulumaailmaan liittyvää opinnäytetyötä, jonka aihe kuitenkin muovautui vielä matkalla. Lisäksi toteutusmuoto muuttui toiminnallisesta opinnäytetyöstä kirjallisuuskatsaukseksi. Tässä osuudessa esittelemme opinnäytetyötämme ohjanneet tutkimuskysymykset ja kirjallisuuskatsausta tutkimusmenetelmänä.

5.1 Tutkimustehtävä ja -kysymykset

Opinnäytetyömme tutkimustehtävänä on selvittää, millaista koulukiusaamista nykypäivänä ilmenee, millaista on koulukiusaamiseen liittyvä korjaava työ ja millä tavoin koulukiusaamista pyritään ennaltaehkäisemään koulun sosiaalityön keinoin. Kouluissa tehtävän sosiaalityön tarkoituksena on tukea oppilaiden hyvinvointia ja oppimista sekä ennaltaehkäistä erilaisten ongelmien kasautumista. Suunnitelmanamme on etsiä tutkittua tietoa koulussa tehtävästä sosiaalityöstä, lasten ja nuorten nykypäivän hyvinvoinnista sekä koulukiusaamisesta ja siihen puuttumisesta. Analysoimme valitsemaamme aineistoa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla.

Opinnäytetyötämme ohjaavia tutkimuskysymyksiä ovat

1. millaista koulukiusaamista ilmenee nykypäivänä peruskoulussa?
2. miten koulun sosiaalityön avulla puututaan koulukiusaamiseen?
3. miten koulukiusaamista ennaltaehkäisevää työtä voisi kehittää?

5.2 Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jonka toteutimme kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksissa on neljä päätyyppiä, jotka ovat narratiivinen, integratiivinen ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus sekä meta-analyysi tekniikkana. Kirjallisuuskatsauksen tyylin valitsemisessa tulee huomioida tarkastellun aiheen luonne, työn tutkimuskysymys, kirjallisuuskatsauksen tavoite, kohderyhmä ja katsauksen tarkoitus kohderyhmälle. (Vilkkä 2023.)

Kirjallisuuskatsauksen päätyypeistä opinnäytetyöhömmä sopii parhaiten narratiivinen kirjallisuuskatsaus. *”Narratiivisen kirjallisuuskatsauksen tavoite on ilmiön ymmärtäminen ja ymmärretyn kuvaileminen argumentoiden vakuuttavasti ja johdonmukaisesti”* (Vilkkä 2023). Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrimme nimenomaan ymmärtämään, millaista koulukiusaamista ilmenee nykypäivänä koulumaailmassa sekä mikä on koulun sosiaalityön merkitys koulukiusaamiseen ennaltaehkäisevässä ja korjaavassa puuttumisessa. Lisäksi pyrimme tietoa

yhdistelemällä luomaan selkeää näkemystä siitä, miten koulun sosiaalityöllä pystyttäisiin vielä tehokkaampaan toimintaan koulukiusaamisen ehkäisemiksi ja korvaavaan työhön.

6 Aineisto

Tässä opinnäytetyön osiossa avaamme kirjallisuuskatsauksen vaiheita. Ensimmäiseksi kuvaamme aineiston rajausta eli kriteereitä, joiden perusteella valitsimme kirjallisuuskatsauksen tutkimukset. Tutkimuksien esittelyn jälkeen kuvailemme tekemäämme aineistojen analyysiä, jossa hyödynsimme laadullista sisällönanalyysiä.

6.1 Aineiston rajaus ja arviointi

Kirjallisuuskatsausta tehdessä tulee tutkimuksia etsiessä rajata kriteerit, joiden avulla määritellään, millä perusteella tutkimukset on otettu mukaan tai rajattu pois opinnäytetyöstä (Vilkkä 2023). Ensimmäinen kriteerimme hyödynnettäville tutkimuksille on ikä: tutkimusten tulee sijoittua aikavälille 2013-2023. Toinen kriteerimme on, että tutkimuksen tiedon tulee liittyä tutkimuskysymyksiimme ja peruskouluikäisten, eli pääosin 6-16-vuotiaiden haasteiseen. Kolmas kriteerimme on tutkimuksen kieli: voimme hyödyntää suomen- ja englanninkielisiä tutkimuksia, mutta muunkieliset tutkimukset rajaamme pois. Neljäs kriteerimme on aineistotyyppi eli tutkimuksen tulee olla väitöskirjatasoinen tai vastaava. Viides kriteerimme on se, että koko aineisto on saatavilla maksuttomana.

	sisäänottokriteeri	poissulkukriteeri
Julkaisuvuosi	Julkaistu vuonna 2013 tai sen jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2013
Tutkimuskysymyksiin vastaaminen	Vastaa tutkimuskysymyksiin ja ikähaarukkaan	Ei vastaa tutkimuskysymyksiin tai käsittelee eri ikäluokkaa
Kieli	Englanti, suomi	Muut kielet
Aineistotyyppi	Väitöskirja tai vastaava	Muut
Saatavuus	aineisto on maksuton	aineisto on maksullinen

Taulukko 2. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit

Koska viides kriteerimme piti sisällään väitöskirjatasoisen tutkimuksen, etsimme tietoa eri yliopistojen julkaisuarkistoista. Valittuina yliopistoina toimivat Tampereen, Jyväskylän, Turun,

Itä-Suomen, Lapin ja Helsingin yliopistojen avoimet julkaisuarkistot. Valitsimme lopulta näistä julkaisuarkistoista väitöskirjatasoisia töitä mukaan aineistoihimme.

Kun olimme rajanneet alkukriteeriksi väitöskirjatasoiset julkaisut, pystyimme hakemaan tar-koilla hakusanoilla tuloksia. Käyttämämme hakusanat olivat ”*koulukiusaaminen OR koulusosi-aalityö*”. Suoritimme työssä käytetyn aineiston tiedonhaun 15.11.2023., eli käytössämme oli kaikki sitä ennen julkaistut väitöskirjatasoiset työt.

Lopulta valitsimme siis 6 tutkimusta tutkittavaan aineistoomme, joista jokaiseen suoritimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin, jota kuvailemme seuraavassa kappaleessa enemmän. Päädyimme valitsemaan pelkästään suomenkielisiä teoksia. Koimme, että meillä on työhömmenähden hyvä määrä erilaisia tutkimuksia eri vuosilta ja eri näkökulmista.

Tutkimus	Tekijät, julkaisupaikka ja -vuosi	Tutkimuk-sen tyyppi	Tutkimuskysymys tai -tavoite
1. Kouluhyvinvointi nuoren tulkitsemana	Kirsi-Maria Janhunen, Itä-Suomen yliopisto. 2013.	Väitös-kirja	Muodostaa oppilaiden näkökulmasta käsin tietoa kouluhyvinvoinnista.
2. ” <i>Kumpi oli positiivine? Hyvä vai huono?</i> ” - Vahvuuslähtöisen ja oppilaan sosio-emotionaalista kompetenssi tukevan mallin luominen koulu-yhteisöön.	Juuso Pursiainen, Itä-Suomen yliopisto. 2018.	Väitös-kirja	Kehittää vahvuuslähtöinen ja oppilaan sosioemotionaalistak ompetenssia tukeva tukimalli koulu-yhteisöön ja seurata sen kehitty-mistä.
3. ” <i>Kerroin kyllä kerran, mutta ei paljon muuttanu mitään</i> ” - Kiusaa-misesta	Heidi Huilla & Sara Juvonen, Helsingin Yliopisto. 2020.	Tutki-musartik-keli	Mitkä tekijät auttoivat kiusaami-sesta kertomiseen ja mitkä puo-lestaan estivät oppilaita kerto-masta kiusaamisesta.

kertomisen vaikeus koulun arjessa.			
4. Monialainen verkostotyö ja koulukiusaaminen	Noora Hästbacka. Nuorisotutkimusverkosto. 2018.	Tapaus-tutkimus	Millaista koulukiusaamista ilmenee ja miten siihen puututaan.
5. Koulun sosiaaliryöön asiakkuudet ja asiakasprosessit.	Terhi Pippuri. Tampereen Yliopisto. 2018.	Lisensiaa-tutkimus	Millaaisia ovat koulukuraattorin asiakkuudet ja työskentelytavat.
6. Alakoululaisen kokemukset koulukiusaamisesta ja vanhempien valvontaa.	Riikka-Mari Ketonen & Katja Joronen. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti. 2014.	Tutkimusartikkeli	Vanhempien vaikutus koulukiusaamiseen

Taulukko 3. Kirjallisuuskatsauksen aineisto

6.2 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan hyödyntää kaikissa laadullisen tutkimuksen analysoinnissa. Sisällönanalyysi voidaan jakaa selkeästi aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen analyysiin. Aineistolähtöisessä analyysissä teoreettinen kokonaisuus muodostetaan aineistosta ilman, että aikaisemmat havainnot tai teoriat vaikuttavat kyseisen tutkimuksen tuloksiin. Aineistolähtöisen analyysin haasteena pidetään kuitenkin sitä, että havainnot eivät ole täysin objektiivisia, sillä käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan itse valitsemia ja vaikuttavat tuloksiin. Tähän ongelmaan on esitetty ratkaisuksi, että tutkija kirjoittaa ennakkokäsityksensä auki ilmiöstä ja tiedostaa ne tutkimusta tehdessä. Tätä tutkijan tekemää ennakkokäsitysten auki kirjoittamista kutsutaan ontologiseksi erittelyksi. (Tuomi & Sarajärvi 103, 108.) Tässä opinnäytetyössä olemme hyödyntäneet aineistolähtöistä sisällönanalyysiä.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on kolme vaihetta, jotka ovat aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineiston klusterointi eli ryhmittely ja abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston redusointivaiheessa aineistoa käydään läpi ja siitä rajataan tutkimuksen kannalta epäolennaiset asiat pois. Aineistoista etsitään oleelliset asiat ja ne joko

alleiviivataan ja kirjataan ylös, minkä jälkeen oleelliset ilmaiset pelkistetään. Ilmaisujen pelkistämällä helpotetaan seuraavaa vaihetta eli aineiston ryhmittelyä.

Aineiston klusterointivaiheessa aineistosta tehdyt pelkistetyt ilmaukset käydään tarkasti läpi ja etsitään niistä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Samaa ilmiötä kuvaavat ilmaukset ryhmitellään ja yhdistetään alaluokiksi, joka nimetään sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelua jatketaan niin, että alaluokkia yhdistelemällä muodostuu yläluokkia, joita yhdistelemällä muodostetaan pääluokkia. Lopuksi aineistosta nousevien ilmiöiden mukaan nimetyistä pääluokista muodostetaan pääluokka, joka on yhteydessä tutkimustehtävään.

Aineiston klusterointivaiheen seuraa abstrahointi, jossa tutkimuksen kannalta oleellinen tieto erotetaan ja sen perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä. Abstrahoinnissa luokituksia yhdistellään niin kauan kuin se on mahdollista. Abstrahointivaiheessa on tärkeää tarkkailla, että aineistossa säilyy polku alkuperäisaineistoon. Abstrahoinnissa vastaan tutkimuksen tutkimuskysymyksiin.

1. millaista koulukiusaamista ilmenee nykypäivänä peruskoulussa?
2. miten koulun sosiaalityön avulla puututaan koulukiusaamiseen?
3. miten koulukiusaamista ennaltaehkäisevää työtä voisi kehittää?

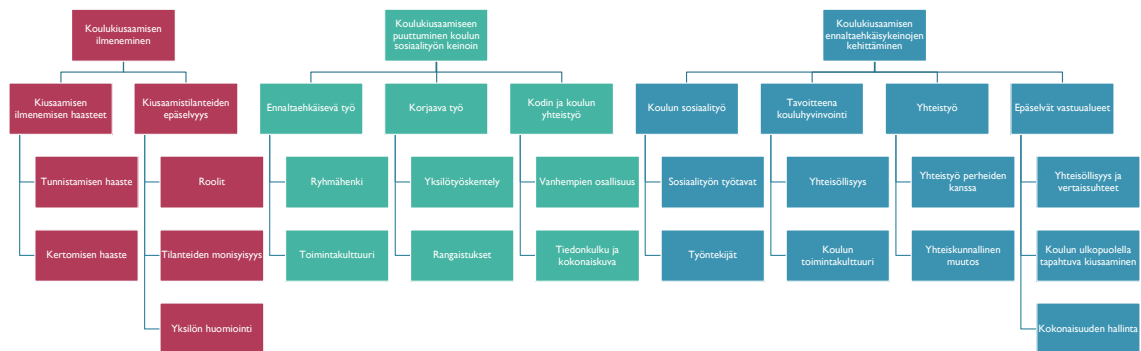
Keräsimme aineistoista tutkimuksen kannalta oleelliset ilmaukset ylös toiselle dokumenttipohjalle. Seuraavaksi etenimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin mukaisesti redusointivaiheeseen, jossa pelkistimme valitut ilmaukset. Seuraavaksi suoritimme klusterointivaiheen, jossa muodostimme pelkistetyistä ilmauksista ala-, ylä- ja pääluokkia.

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
<i>” Syynä äitien ja lasten valvonta-arvioiden yhteyden puuttumiseen voi olla se, että äidit luulivat tietävänsä lähes kaiken lastensa vapaa-ajasta koulun jälkeen, kun taas lapset tiesivät, ettei näin ole. Lapset saattoivat esimerkiksi raportoida,</i>	Äidit arvioivat usein valvontansa paremmaksi kuin lapset, sillä äidit kokevat tietävänsä kaiken lapsen vapaa-ajasta, mutta lapset tietävät, ettei näin ole	Eroavaisuudet valvonnan arvioinnissa	Vanhempien osallisuus	Yhteistyö

<i>ettei äiti aina tiedä missä he ovat koulun jälkeen, mutta äidit luulivat tietävänsä.”</i>				
<i>”Sosiaalisissa suhteissa yleisimpiä syitä olivat kiusaamistilanteet ja kaverisuhdeongelmat.”</i>	Sosiaaliin suhteisiin liittyi useimmiten kiusaamista tai kaverisuhdeongelmia	Kuraattori-asiakkuuden syyt	Yksilötyö	Korjaava työ

Taulukko 4. Esimerkki sisällönanalyysistä

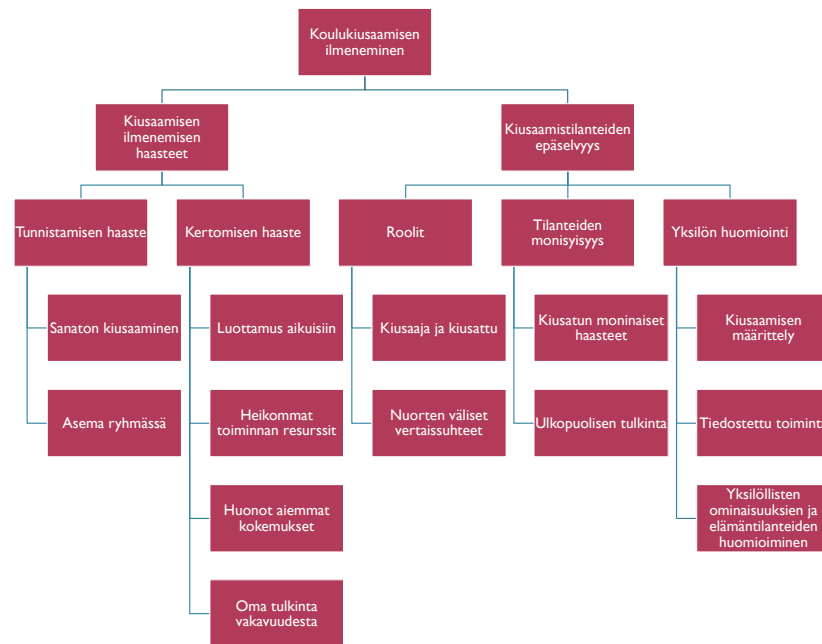
7 Kirjallisuuskatsauksen tulokset

Kuva 1: Kirjallisuuskatsauksen tulokset.

Kirjallisuuskatsauksen tulokset ovat aluksi jäseneltävä kolmeen tutkimuskysymykseen, jota havainnollistimme eri väreillä. Punaisella värillä on merkitty ensimmäisen tutkimuskysymyksen alle syntyvät pää- ja yläluokat, jotka käsittelevät *koulukiusaamisen ilmenemistä*. Vihreällä värillä on merkitty toisen tutkimuskysymyksen alle syntyneet pää- ja yläluokat. Vihreä väri kuvastaa *koulukiusaamiseen puuttumista koulun sosiaalityön keinoin*. Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli *koulukiusaamisen ennaltaehkäisykeinojen kehittäminen*, jonka pää- ja yläluokkia kuvastaa sininen väri.

7.1 Koulukiusaamisen ilmeneminen

Kuva 2: Koulukiusaamisen ilmeneminen.

Opinnäytetyön ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ”Miten koulukiusaaminen ilmenee nykyäänä peruskoulussa?” tuli tulokseksi kaksi pääluokkaa, jotka ovat kiusaamisen ilmenemisen haasteet ja kiusaamistilanteiden epäselvyys. Nämä kaksi pääluokkaa jakautuivat sisällönanalyysin mukaisesti yläluokkiin, joista erottui vielä alaluokat.

7.1.1 Kiusaamistilanteiden ilmenemisen haasteet

Tämä pääluokka jakautui kahteen yläluokkaan, jotka olivat tunnistamisen haaste ja kertomisen haaste. Kiusaamistapauksien tunnistaminen voi olla haastavaa, koska ilmeneviä tilanteita ei voi aina luokitella selvärajaisesti. Tunnistamisen haaste on siis koulun aikuisilla ilmenevä dilemma, joka vaikuttaa kiusaamistapauksiin puuttumiseen. Kertomisen haaste on taas oppilaan omaa aloitelyä kertoa kiusaamistapauksista.

Tunnistamisen haaste piti sisällään kaksi alaluokkaa: *sanaton kiusaaminen* ja *asema ryhmässä*

Sanaton kiusaaminen on ulkopuolisen lähes mahdotonta tunnistaa, silloin kun vuorovaikutustilanteet muodostuvat kasvojen ja somessa. Kiusaaminen voi olla vain eleitä, joita vain kyseessä olevan ryhmän jäsenet osaavat tulkita. Asema ryhmässä kuuluu myös oma alaluokkaan tunnistamisen haasteisiin. Nuorten ryhmien sisäisiä valtasuhteita, hierarkiaa ja ryhmässä tapahtuvaa vuorovaikutusta voi olla ulkopuolisen vaikeaa arvioida. Suuremmissa ryhmissä tämä haaste voi ilmetä siten, että ulkopuolelta tarkasteltuna tilanteet eivät aluksi edes vaikuta kiusaamiselta, mutta myöhemmin eskaloituvat kiusaamistapauksiksi.

Kertomisen haaste jakautui neljään alaluokkaan, niiden ollessa *luottamus aikuisiin, heikommat toiminnan resurssit, huonot aiemmat kokemukset sekä oma tulkinta vakavuudesta*.

Heikko luottamus koulun aikuisiin tekee kertomisesta haastavampaa. Opettajan negatiivinen suhtautuminen heikentää kouluun kiinnittymisen tunnetta, jolloin tarvittavaa luottamussuhdetta ei pääse muodostumaan. Kun luottamussuhdetta ei muodostu, kertominen on vaikeaa. Heikommat toiminnan resurssit kuvastavat alaluokkana yksilöillä ilmeneviä resursseja, jotka vaikeuttavat kiusaamistapauksista kertomista. Taustalla voi esimerkiksi olla heikko sosioemotionaalinen kompetenssi, jonka vuoksi konfliktien ratkaisu, sosiaaliset taidot tai empatiakyky voi olla haastavaa. Ne oppilaat, joilla oli heikommat toiminnan resurssit, tulivat myös huommin koulun aikuisten kuulemiksi.

Huonot aiemmat kokemukset ovat oppilaan itse kokemia tilanteita, jotka määrittävät koulun henkilöstön suhtautumisesta kiusaamistilanteisiin. Niihin kuuluivat myös ne koetut tilanteet, joissa oppilas koki, että kertominen ei auta tai asiasta puhuminen pahentaisi kiusaamista entisestään. Oppilas tulkitsee kiusaamistapaukset myös aina omalla tavallaan. Se muodostaa alaluokan *oma tulkinta vakavuudesta*. Tällöin kertomisen haasteena voi siis olla se, kuinka vakavana yksilö kokee kiusaamistilanteen. Aina oppilaat eivät ole pitäneet tilanteita vakavana, jolloin he ovat jättäneet kertomatta kokemastaan.

7.1.2 Kiusaamistilanteiden epäselvyys

Kiusaamistilanteiden epäselvyys -pääluokka jakautui kolmeen yläluokkaan, jotka ovat roolit, tilanteiden monisyisyys sekä yksilön huomiointi. Roolit -yläluokka jakautui kahteen eri alaluokkaan, jotka ovat kiusaaja ja kiusattu sekä nuorten väliset vertaissuhteet.

Kiusaaja ja kiusattu -alaluokka kuvastaa tiettyjä rooleja, joiden avulla kiusaamista määritellään ja kiusaamistilanteita selvitetään. On kiusattu, kiusaaja ja sivustaseuraaja. Tutkimuksia analysoidessa ilmeni kuitenkin se, etteivät roolit aina ole niin yksiselitteisiä, mikä vaikeuttaa tilanteiden selvittämistä ja voi aiheuttaa epäselvyyttä. Lasten ja nuorten keskuudessa kiusaajan ja kiusatun roolit eivät ole niin selkeitä vaan esimerkiksi on tilanteita, jossa kiusattu toimii itse myös kiusaajana. Lisäksi ajatus kiusaajasta pahana ja kiusatusta nuhteettomana henkilönä voi olla hyvinkin ongelmallista.

Tutkimusten mukaan kiusattu voi joissakin tilanteissa omalla epäsuotuisalla käytöksellään aiheuttaa kiusatuksi tulemisen, minkä vuoksi ”kiusaajien” reaktioita voidaan pitää enemmän ymmärrettävinä. Tällaisissa tilanteissa kiusaaminen ilmenee koulun henkilökunnalle vaikeammin. Kiusaamistilanteiden roolien tuomaa epäselvyyttä lisää myös se, että kiusattuna oleminen voi tutkimuksien mukaan altistaa toisten kiusaamiselle. Toisaalta tutkimuksissa käsiteltiin myös sitä, voiko kiusaaja joutua herkästi itsekin kiusatuksi. Tällöin tulee eteen moraalinen

kysymys siitä, saako kiusaajan esimerkiksi jättää ryhmän ulkopuolelle, jolloin kiusaajasta tulee kiusattu.

Nuorten väliset vertaissuhteet -alaluokka kuvastaa sitä, kuinka tutkimuksia analysoidessa selkeni, että kiusaamistilanteiden ilmeneminen on enemmän kiinnittynyt nuorten kulttuuriin, heidän välisiin vertaissuhteisiinsa ja valta-asemiinsa kuin esimerkiksi koulun normistoon. Tämä voi ulkopuoliselle tehdä kiusaamisen tunnistamisen lähes mahdottomaksi, jos hän ei tarkastele tapahtumia osana nuoren vertaissuhteiden ja vuorovaikutuksen verkostoa sekä tutustu nuorten kulttuurin merkityksiin. Kiusaaminen ei siis aina näy ulkopuoliselle, sillä kiusaaminen voi olla niin hienovaraista ja jopa kiusatun itse voi olla vaikea kertoa, mikä tilanteessa on kiusaamista.

Tilanteiden monisyisyys -yläluokka jakautui kahteen eri alaluokkaan, jotka ovat kiusatun monialaiset haasteet ja ulkopuolisen tulkinnat. Kiusatun monialaiset haasteet -alaluokka kuvastaa sitä, kuinka kiusatulla voi olla monialaisia haasteita ja ongelmat ovat päässeet kasautumaan. Lisäksi tutkimuksista ilmeni, kuinka kiusaamiskokemus on monesti hyvinkin pysyvä ja siirtyy luokka-asteelta toiselle. Varsinkin kyseisessä tilanteessa lapsella tai nuorella on tyypillisesti monialaisia haasteita esimerkiksi sosiaalisen kanssakäymisen ja koulunkäynnin kanssa sekä ilmetä häiriökäyttäytymistä.

Ulkopuolisen tulkinnat -alaluokka käsittelee ulkopuolisen aikuisen roolia kiusaamistilanteiden tunnistamisessa ja selvittämisessä. Kiusaamisen ilmenemistä vaikeuttaa se, että kyseessä on loppujen lopuksi aina kiusatun subjektiivinen kokemus. Vain kiusattu tietää, miltä tilanne hänestä tuntui ja millaisia vaikutuksia sillä on. Tilanteen arviointi jää kuitenkin usein tilannetta selvittävän aikuisen vastuulle, mutta aikuinen ei voi ulkopuolisena yksin sanoittaa tilanteen vakavuutta.

Yksilön huomiointi -yläluokka kuvastaa koulukiusaamisen ilmenemiseen liittyviä yksilöiden piirteitä, ajatuksia ja kokemuksia. Yksilön huomiointi -yläluokka jakautui kolmeen eri alaluokkaan, jotka ovat kiusaamisen määrittely, tiedostettu toiminta ja yksilöllisten ominaisuuksien ja elämäntilanteiden huomioiminen.

Kiusaamisen määrittely -alaluokan mukaan on kiusaamistilanteissa huomioitava yleisten ja koulun määritelmien lisäksi yksilön näkemys kiusaamisen määritelmästä. Yksilön kokemusta kiusaamisesta ei tulisi sivuuttaa, vaikka tilanne ei olisi ulkopuolisen silmin vaikuttanut kiusaamiselta. Yksilölliset piirteet ja esimerkiksi aiemmat kokemukset vaikuttavat myös siihen, koetaanko tilanne kiusaamiseksi vai ei. Yksilöllisten kokemusten huomiointi korostuu myös silloin, kun ”kiusaaja” ei koe toimintaansa kiusaamiseksi.

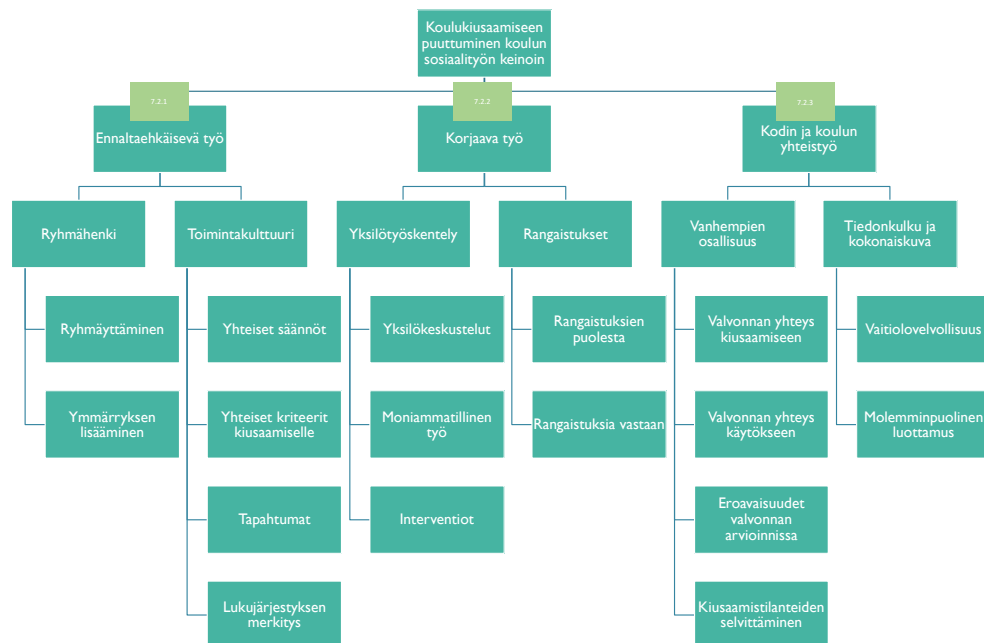
Tutkimuksia analysoidessa kiusaamisen määritelmään liittyi useassa yhteydessä huomio siitä, että kiusaaminen on tiedostettua toimintaa. Tiedostettu toiminta -alaluokka kuvastaa tätä

näkemyistä, mutta toisaalta haastaa ajatusta. Vaikka tiedostettu toiminta tai toisin sanoen tarkoituksellisuus voidaan nähdä oleellisena kiusaamisen piirteenä, on tämä ajatus hieman huono, sillä kiusaamista voi tapahtua myös niin, ettei kiusaaja sitä tajua tai ole tarkoittanut. Yhtenä esimerkkinä voidaan pitää vitsailua, joka voi olla tiedostamatonta kiusaamista: vitsin sanoja ei ole tarkoittanut vitsailulla pahaa, mutta vitsin kohde kokee vitsin loukkaavana. Toisena esimerkkinä tutkimuksista löytyi kuvaus siitä, kuinka joissakin tilanteissa ryhmän ulkopuolelle jääminen voi johtua ennemminkin ”kiusatus” ujoudesta tai arkuudesta eikä niinkään siitä, että häntä kiusattaisiin tai tarkoituksellisesti jätettäisiin ulkopuolelle.

Yksilöllisten ominaisuuksien ja elämäntilanteiden huomioiminen -alaluokka kuvastaa sitä, kuinka kiusaamistilanteissa olisi otollista huomioida kunkin osallisen yksilölliset ominaisuudet ja elämäntilanne. Tutkimuksista nousi esiin huomio siitä, kuinka jotkut henkilöt ovat herkempiä reagoimaan ympäristön ärsykeisiin ja siten alttiimpia toisten hännämiseen tai jopa aggressiiviseen käyttäytymiseen muita kohtaan. On myös ymmärrettävää, että oma elämäntilanne vaikuttaa käytökseen ja esimerkiksi sietokykyyn: normaalisti rauhallinen oppilas voi yhtäkkiä räjähtää pienen ärsykeen takia, jos tilanne on kotona kuormittava. Nämä aiheuttavat tasapainottelua koulun normiston ja yksilöllisten tunteiden, tarpeiden ja kokemusten välillä. Tutkimusaineistoissa nousi huomio esiin siitä, ettei yksilöllisten ominaisuuksien ja elämäntilanteiden huomioimiseen ole kuitenkaan kovin usein aikaa tai resursseja.

7.2 Koulukiusaamiseen puuttuminen koulun sosiaalityön keinoin

Kuva 3: Koulukiusaamiseen puuttuminen koulun sosiaalityön keinoin.

Opinnäytetyön toiseen tutkimuskysymykseen ”Miten koulukiusaamiseen puututaan?” tuli tulokseksi kolme selkeää pääluokkaa, jotka ovat ennaltaehkäisevä työ, korjaava työ sekä yhteistyö. Näistä pääluokista muodostui sisällönanalyysin mukaisesti ylä- ja alaluokkia, jotka kuvaavat tuloksia tarkemmin. Ennaltaehkäisevä työ ja korjaava työ eivät kuitenkaan ole tutkimusten analysointien mukaan toisistaan täysin erotettavia asioita, vaan ne ovat osittain toisiinsa yhteen kietoutuneet prosessit. Tuloksien mukaan kiusaamiseen korjaava työ voi toimia osana ennaltaehkäisevää työtä.

7.2.1 Ennaltaehkäisevä työ

Ennaltaehkäisevä työ jakautui analyysivaiheessa kahteen selkeään yläluokkaan, joita ovat ryhmähenki ja toimintakulttuuri. Hyvän ryhmähengen tärkeys nousi tutkimuksissa paljon esille. Ryhmähenki yläluokka jakautui kahteen alaluokkaan: ryhmäyttäminen ja ymmärryksen lisääminen. Ennaltaehkäisevän työn yläluokkaan ryhmähenki voi koulukuraattoria paremmin vaikuttaa muut koulusosiaalityön ammattilaiset, jotka työskentelevät luokkahuoneissa.

Heti ensimmäisestä päivästä lähtien alkaa muodostumaan luokan ryhmähenki, joka vaikuttaa oppilaiden välisiin vuorovaikutussuhteisiin ja kiusaamistilanteiden muodostumiseen. Ryhmäyttämistä eli ryhmähengen luomista pidetään tutkimusten mukaan opettajan ja luokan muiden aikuisten vastuuna olevana asiana. Ryhmäyttämistä voi olla muun muassa erilaiset tutustumisleikit ja yhteisten sääntöjen ja toimintakulttuurin luominen yksittäiselle ryhmälle. Kun alusta alkaen luokan aikuiset pyrkivät luomaan luokkaan hyväksyvää, kannustavaa ja ystävällistä asennetta, ei kiusaamistilanteita synny niin herkästi. Yhdessä tutkimuksessa oli kuvailtu luokan henkeä kovaksi ja ilmaisuja ilkeäksi, sillä ryhmäyttämiseen ei ollut panostettu tarpeeksi. Näin ollen luokkalaisten väliset suhteet olivat vain harvakseltaan positiivisia.

Toinen ryhmähengen alaluokka, ymmärryksen lisääminen, liittyy oppilaiden suhtautumiseen toisiinsa ja tunnetaitoihin. Oppilaiden kanssa olisi hyvä käydä läpi, millainen käytös on vahingollista ja loukkaavaa toista kohtaan. Lisäksi ymmärryksen lisääminen omasta käytöksestä ja sen vaikutuksista sekä toisen kokemusten ymmärtäminen olisi otollista, jotta käytöstä saataisiin parempaan suuntaan ja pystyttäisiin ennaltaehkäisemään käytöstä, joka voi kehittyä koulukiusaamiseksi. Tuloksien mukaan tunnetaitojen opettamiseen tulisi siis panostaa, sillä tunnetaidot vahvistavat kykyä pohtia, miten toinen kokee tilanteen ja millaisia tunteita se voi herättää.

Toimintakulttuuri on ennaltaehkäisevän työn toinen yläluokista. Toimintakulttuurin alle jakautuu yhteiset säännöt, yhteiset kriteerit kiusaamiselle, tapahtumat sekä lukujärjestyksen merkitys, eli neljä alaluokkaa. Toimintakulttuuria edistämällä kouluun voidaan luoda sellaisia ympäristöä, jossa oppilaat viihtyvät enemmän.

Yhteiset säännöt toimivat tärkeänä rajana oppilaille. Opettajien ja koulun muiden aikuisten on tärkeää valvoa sääntöjen noudattamista, koska säännöt usein luodaan oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Kiusaamisen määrittely ei aina ole helppoa, koska kiusaamistapausten tunnistaminen ei ole aina niin yksinkertaista. Sen takia on erittäin tärkeää luoda yhteisiä kriteerejä, joilla kiusaamistapauksia tunnistetaan ja kuinka niihin puututaan. On tärkeää, että koulun aikuiset suhtautuvat kaikkiin tapauksiin vakavasti, tasapuolisesti sekä pyrkivät omalla osaamisellaan hoitamaan kaikki ilmenevät kiusaamistilanteet niin hyvin kuin mahdollista.

Tapahtumat voivat olla koulupäivän aikana tai sen ulkopuolelle luotuja yhteisöllisiä hetkiä, joissa on mahdollisuus edistää oppilaiden hyvinvointia. Kun pystytään luomaan myönteisiä, kunnioittavia ja välittäviä sosiaalisia suhteita oppilaiden ja koulujen aikuisten välille, saadaan edistettyä positiivista ja turvallista ilmapiiriä kouluihin.

Lukujärjestyksen merkitys koulun toimintakulttuurin parantamisessa on merkittävä. Lukujärjestyksessä tulisi sisällyttää myös oppiaineisiin kuulumattomia taitoja, kuten tunnetaitojen harjoittamista. Toisaalta sosiaalisia taitoja voidaan harjoitella myös oppiaineiden yhteydessä, jos ne saadaan sisällytettyä oppitunteihin. Mikäli koulupäivien sisään saadaan rakennettua sosiaalisia ja tunnetaitoja edistäviä oppitunteja tai tapahtumia, sillä voidaan lisätä myönteistä käytöstä tai käsitellä haastavilta tuntuvia asioita. Esimerkiksi sosioemotionaalista kompetenssia voidaan tukea oppitunneilla, jolloin oppilas kehittää omaa toimintaansa sosiaalisissa tilanteissa. Tämä voi olla esimerkiksi tunteiden säätelyn tai empatian harjoittamista.

7.2.2 Korjaava työ

Kiusaamistilanteen ollessa käynnissä, siihen puuttuu useimmiten opettaja tai muu koulun aikuinen, joka tilanteen näkee. Harvemmin tilanne keskeytetään koulun sosiaalityön keinoin, ellei koulussa toimi esimerkiksi koulusosionomi, joka näkee tilanteen. Tässä esittelemme, millaista on koulusosiaalityön korjaava työskentely koskien koulukiusaamista ja siinä korostuu kuraattorin osuus, sillä muista koulun sosiaalityön tekijöistä ei löytynyt sopivia tutkimuksia luultavasti sen takia, koska kuraattorin lisäksi muut koulusosiaalityön ammattinimikkeet ovat suhteellisen uusia eivätkä työnkuvat ole täysin vakiintuneita.

Korjaava työ jakautui kahteen yläluokkaan, jotka ovat yksilötyöskentely ja rangaistukset. Kuten aiemmin todettu, kuraattoriasiakkuuden yksi yleisimmistä syistä on sosiaalisten suhteiden haasteet, kuten koulukiusaaminen. Tämä tarkoittaa, että koulukuraattori tekee koulukiusaamiseen liittyvää korjaavaa työtä erittäin paljon, vaikka koulukuraattorityöskentely nähdäänkin joissakin asiayhteyksissä ennaltaehkäisevänä työmuotona.

Yksilötyöskentely jakautui kolmeen alaluokkaan, jotka ovat yksilökeskustelut, moniammatillinen työ sekä interventiot. Yksilötyöskentely on pääasiassa kahdenkeskeisiä keskusteluja oppilaan ja kuraattorin välillä. Yhteistyötä kuraattori tekee eniten oppilaiden vanhempien kanssa. Yksilötyöskentelyyn voidaan tarpeen mukaan sisällyttää moniammatillinen työskentely, jotta haasteita saataisiin ratkottua mahdollisimman tehokkaasti, vaikka kuraattori työskentelee pääosin vain kyseisen oppilaan kanssa ilman ulkopuolisia tahoja.

Moniammatillista työtä kuraattori tekee eniten koulun sisäpuolella esimerkiksi koulupsykologin kanssa. Yleisimpiä ulkoisia yhteistyötahoja ovat lastensuojelu ja perheneuvola. Kuraattori voi toteuttaa oppilaan kohdalla palveluohjausta eli tarvittaessa ohjata koulun ulkopuolisen tuen pariin. Koulukiusaamistapauksissa yleisimmin kuraattorin tekemä korjaava työ on koulun sisällä tapahtuvaa työskentelyä ilman ulkopuolisia tahoja.

Tutkimuksia analysoidessa tuli ilmi tapauksia, joissa yksilötyöskentely on johtanut jonkinlaiseen interventioon oppilaan luokan kesken. Tällainen interventio voi olla esimerkiksi keskustelua, kyselyn tai kartoituksen toteuttamista tai tiettyyn teemaan liittyvän oppitunnin pitämistä, joilla pyritään parantamaan tietyn oppilaan tai oppilaiden tilannetta luokassa. Tällaiset interventiot ovat hyvä esimerkki siitä, miten korjaavaan työskentelyyn sisällytetään myös ennaltaehkäisevä työskentely.

Vaikka koulun rangaistukset kiusaamisesta eivät varsinaisesti ole koulun sosiaalityön asettamia, on rangaistuksilla vahva sosiaalinen vaikutus, minkä vuoksi ne on huomioitu opinnäytetyömme kannalta oleellisena korjaavana työmuotona. Lisäksi koulusosiaalityön ammattilaiset voivat olla vaikuttamassa kiusaamistilanteista saataviin rangaistuksiin. Tutkimuksia analysoidessa löytyi kahtia jakautumaa koskien koulukiusaamisesta saaduista rangaistuksista. Rangaistusten yläluokka jakautui siis kahteen alaluokkaan: rangaistuksien puolesta ja rangaistuksia vastaan.

Rangaistuksen puolesta alaluokan mukaan rangaistuksien hyötynä pidetään tutkimusten mukaan sitä, että sillä voidaan osoittaa kiusaamisen vääryyttä ja osoittaa lapsille ja nuorille, että esimerkiksi väkivalta on rangaistava teko niin koulussa kuin myös rikoslaisissa ja koko yhteiskunnassa.

Rangaistuksia vastaan alaluokassa käsiteltiin puolestaan toisenlaista suhtautumista kiusaajaan. Sen mukaan lapsia ja nuoria tulisi opettaa tunnistamaan sellaista toimintaa, joka on toista kohtaan loukkaavaa ja vahingoittavaa. Huomio tulisi kiusaamistapauksien selvittämisen vaiheessa keskittää rangaistuksien sijaan toisen kokemusten ymmärtämiseen, oman käytöksen korjaamiseen ja yhteisiin ratkaisuihin. Kyseisiin asioihin voisi olla koulun sosiaalityöllä hyvä mahdollisuus tarttua, sillä kyseiset asiat liittyvät pitkälti sosiaaliseen kanssakäymiseen. Rangaistuksia vastaan alaluokissa käytiin läpi myös kiusaajan leimautumista ja täten mahdollista syrjintää.

7.2.3 Kodin ja koulun yhteistyö

Kodin ja koulun yhteistyö -pääluokka jakautui kahteen yläluokkaan: ”vanhempien osallisuus” ja ”tiedonkulku ja kokonaiskuva”. Vanhempien osallisuus jakautui neljään eri alaluokkaan, joita ovat valvonnan yhteys kiusaamiseen, valvonnan yhteys käytökseen, eroavaisuudet valvonnan arvioinnissa sekä kiusaamistilanteiden selvittäminen.

Valvonnan yhteys kiusaamiseen alaluokasta käy ilmi, että lasten, joita ei ole kiusattu ollenkaan, vanhemmat ovat arvioineet oman valvontansa paremmaksi kuin niiden lasten vanhemmat, joiden lapset ovat olleet kiusattuna. Toisaalta lasten arvioinnilla vanhempien valvonnasta ei ollut yhteyttä kiusaamiskokemuksiin. Lisäksi vanhempien itsearviolla valvonnasta ei ollut yhteyttä lapsen toimimiseen kiusaajana.

Valvonnan yhteys käytökseen alaluokan mukaan vanhemman itsearvioinnilla valvonnastaan on suurempi yhteys lapsen käyttäytymiseen kuin lapsen omalla arvioinnilla vanhempien valvonnasta. Vanhempien valvonnalla on suora yhteys lasten hyvinvointiin, minkä vuoksi voi todeta, että koulusosiaalityössä on kannattavaa panostaa koulun ja vanhempien väliseen yhteistyöhön.

Eroavaisuudet valvonnan arvioinnissa -alaluokasta käy ilmi, että äidit kokevat valvontansa paremmaksi kuin isät. On yleisempää, että äiti kysyy lapsen asioista suoraan lapselta, kun taas isä saa lapsen asioista tiedon äidiltä. Tutkimuksessa käy ilmi myös se, että vanhempien valvonta on arvioitu paremmaksi niissä perheissä, joissa vanhemmat eivät ole eronneet. Äitien ja lasten valvonta-arvioissa puuttuu yhteys, mikä voi selittyä sillä, että äidit kokevat tietävänsä tarkkaan esimerkiksi missä ja kenen kanssa lapsensa liikkuu koulun jälkeen, kun taas lapsi tietää, ettei tämä pidä täysin paikkaansa.

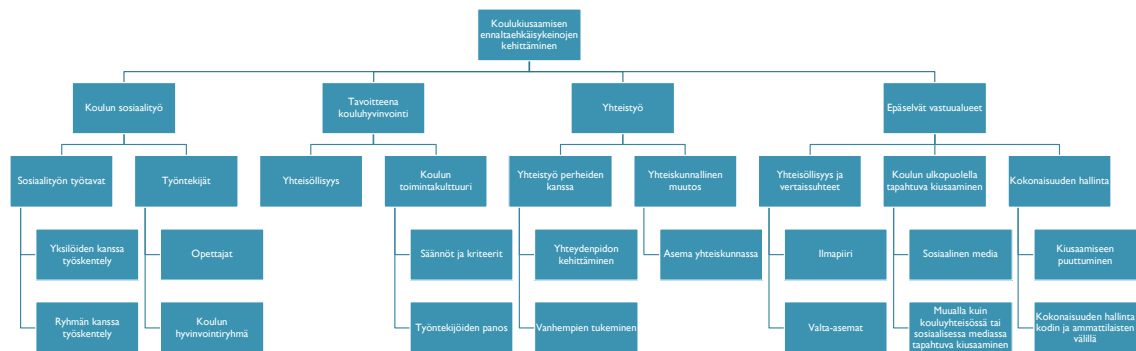
Vanhempien rooli on valvonnan lisäksi oleellinen kiusaamistilanteissa, sillä vanhemman rooli vaikuttaa kiusaamistapauksiin ja lapsen käytökseen niissä. Lisäksi vanhemman rooli on merkittävä kiusaamistilanteita selvittäessä: vanhemmat voivat auttaa tilanteen ratkaisemista ja toimia avaimena muutokseen, mutta toisaalta hidastaa tai täysin estää tilanteen ratkaisemisen. Vanhemmat saattavat omalla toiminnallaan kärjistää tilannetta. Tutkimustulosten mukaan kiusaamistilanteet ratkeavat usein hyvin, jos koulun ja vanhempien välinen yhteistyö sekä vanhempien keskeinen yhteistyö koetaan toimivaksi. Kun vanhemmilla ja koululla on yhteinen näkemys tilanteesta, saadaan se usein hyvin ratkaistua. Jos yhteistä näkemystä ei löydy tai esimerkiksi luottamus on puutteellista, voi tilanne vaikeutua entisestään. Lisäksi on huomattu, että vanhempien asenteet heijastuvat suoraan lasten välisiin suhteisiin.

Tiedonkulku ja kokonaiskuva -yläluokka jakautui kahteen alaluokkaan: vaitiolovelvollisuus ja molemminpuolinen luottamus. Vaikka vaitiolovelvollisuus on hyvä ja tärkeä asia, voi se vaikeuttaa tilannetta, jossa kiusaamista tapahtuu ja tilanteesta pyritään saamaan

mahdollisimman hyvää kuvaa. Vaitiolovelvollisuus aiheuttaa monesti sitä, ettei kenelläkään ole tarkkaa näkemystä koko tilanteesta. Oppilashuollon ja oppilaan väliset keskustelut ovat vaitiolovelvollisuuden alaisia, minkä vuoksi näistä ei tieto kulje opettajalle. Toisaalta oppilashuollon työntekijällä, kuten kuraattorilla ei ole tietoa, miten tilanne näyttäytyy esimerkiksi luokkahuoneessa. Olisi otollista, että tilanteen vaatiessa kuraattori pystyisi jalkautumaan luokkahuoneeseen seuraamaan tilannetta, mutta tämä on harvoin mahdollista resurssipulan vuoksi.

Vaitiolovelvollisuus tuo haasteita myös siihen, miten tilanteista voidaan kertoa kiusaamistilanteissa olleiden osallisten vanhemmille. Jotkin oleelliset asiat, jotka lisäisivät ymmärrystä, jäävät sanomatta vaitiolovelvollisuuden vuoksi. Molemminpuolinen luottamus -alaluokka kuvastaa sitä, kuinka tärkeä on vaitiolovelvollisuuden mukana tuleva luottamus siihen, ettei kerrottu asia lähde leviämään muille. Toisaalta esimerkiksi vanhempien luottamus kouluun voi kärsiä, jos vanhemmat kokevat, etteivät saa koulun puolelta tarpeeksi tietoa kiusaamistilanteesta ja siihen liittyvistä asioista. Esimerkiksi jotkin toimintamenetelmät kiusaamistilanteiden selvittämisessä ei tule vanhempien tietoon: kuten aiemmin todettu, oppilashuollon työkentelytapana on varsinkin kiusaamistilanteissa pääosin yksilötyöskentely, jolloin kaikesta tehdystä työstä ei voida informoida muita osapuolia.

7.3 Koulukiusaamisen ennaltaehkäisykeinojen kehittäminen

Kuva 4: Koulukiusaamisen ennaltaehkäisykeinojen kehittäminen

Opinnäytetyömme kolmas tutkimuskysymys ”Miten koulukiusaamista ennaltaehkäisevää työtä voisi kehittää?” piti sisällään neljä pääluokkaa, jotka olivat:

1. Koulun sosiaalityö
2. Tavoitteena kouluhyvinvointi
3. Yhteistyö
4. Epäselvät vastualueet

Nämä neljä pääluokkaa kuvastavat tutkimuksista ilmenneitä selkeitä kehittämiskohteita liittyen koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn. Pääluokat pitivät sisällään ylä- ja alaluokkia. Kiusaamisen ennaltaehkäisykeinojen kehittäminen on erittäin tärkeää, koska tuloksien mukaan ennakoiva ja mahdollisimman varhainen työtapo kouluissa on kaikista tehokkain keino vaikuttaa yksilön hyvinvointiin ja vähentää koulukiusaamista. Koulun merkitys ja osuus lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäjänä on suuri.

7.3.1 Koulun sosiaalityö

Ensimmäinen koulun sosiaalityön yläluokista on sosiaalityön työtavat, jotka tarkoittavat erilaisia keinoja työskennellä joko yksilöiden tai ryhmän kanssa. Tulokset osoittivat, ettei oppilaita voi pelkästään opettaa tietoa välittämällä, vaan samanaikaisesti on muistettava oppilaiden sosiaalisten ja emotionaalisten tarpeiden toteutuminen. Kun nämä tarpeet toteutuvat, on tiedon omaksuminen mahdollista ja koulunkäynti tuntuu mielekkäämmältä.

Yksilöiden kanssa työskentely on merkityksellistä, koska jokainen yksilö on ainutlaatuinen. Perusopetuksen päätavoite on jatko-opintokelpoisuuden mahdollistaminen sekä yleisen syrjäytymisen ehkäisy. (OPH 2014) Nuoren identiteetti muodostuu kouluvuosien aikana ja siksi koko kouluajalla on suuri rooli nuoren minäkäsityksen ja yleisen asennoitumisen edistäjänä. Koulun sosiaalityön avulla on mahdollista osallistaa myös yksittäiset oppilaat oman oppimisensa tavoitteenasetteluun.

Työtapojen toinen alaluokista on ryhmän kanssa työskentely. Koulu toimii tiedon lisääjänä oppilaille, mutta myös tärkeänä kasvattajana sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen kehitystyössä. Kun sosiaaliset ja emotionaaliset tarpeet toteutuvat oppilailla paremmin, on myös vaittomampaa ja mielekkäämpää käydä koulua. Positive Youth Development -näkökulma korostaa oppilaan vahvuuksia, tulevaa kyvykkyyttä sekä kiinnostuksen kohteita opetustyössä. Tässä näkökulmassa nuori nähdään aktiivisessa roolissa omassa kasvuympäristössään, ja luokahuone toimisi tukevana ja kannustavana tilana nuoren koulupolulla.

Toinen koulun sosiaalityön yläluokista on työntekijät. Työntekijöihin on jaoteltu tutkimusten perusteella opettajat sekä koulun hyvinvointiryhmä.

Opettajien merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on suurta. Oppitunnit muodostavat koulupäivästä pääosan ja näin ollen oppitunneilla saatu opetus voi vaikuttaa suuresti nuorten asenteisiin ja koettuun hyvinvointiin. Opetus voi pitää sisällään myös vuorovaikutus- ja

tunnetaitojen kehittämistä sekä osallisuuden lisäämistä. Opettajan omat kasvatusta ja opetus-tavat vaikuttavat olennaisesti oppilaiden sosiaalisten taitojen kehittymiseen. Jos opettajan oma työtapa on sosiaalisia taitoja edistävää, on hän onnistunut edistämään kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Opettajan on myös tärkeä luoda oppitunneilleen selkeitä sääntöjä, joilla luodaan turvallista ilmapiiriä. Tulosten mukaan oppilaat arvostavat sellaisia opettajia, joiden oppitunneilla on johdonmukaiset ja toimivat säännöt.

Koulun hyvinvointiryhmä tukee ennaltaehkäisykeinojen luomisessa. Kaikilla on yhteinen tavoite kiusaamisen ehkäisyssä, koska se on merkityksellinen haaste oppilaiden terveydelle, koetulle hyvinvoinnille sekä ylipäättään koulumotivaatiolle.

7.3.2 Tavoitteena kouluhyvinvointi

Koulujen keskeisenä tavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen. Tähän pääluokkaan kuuluu kaksi yläluokkaa, jotka ovat yhteisöllisyys ja koulun toimintakulttuuri. Molemmat ovat toimintakeinoja, joilla kouluhyvinvointia voidaan lisätä.

Yhteisöllisyyden vahvistaminen on kaikkien koulun aikuisten yhteinen tavoite ja se perusajatus tulisi saada välitettyä koulun ilmapiiriin jo ensimmäisistä päivästä lähtien. Myös esimerkiksi erilainen kerhotoiminta kouluissa voi toimia tärkeänä yhteisöllisyyden edistäjänä.

Koulun toimintakulttuurin muodostama yläluokka pitää allaan kaksi alaluokkaa, jotka ovat *säännöt ja kriteerit* sekä *työntekijöiden panos*.

Koulun toimintakulttuurin lähtökohta on oikeiden asenteiden ja arvojen luominen sekä niiden välittäminen oppilaisiin. Yksi keskeisimmistä perusajatuksista on se, että kiusaaminen ei ole milloinkaan sallittua ja siihen tulee aina puuttua. Kiusaamisen ennakointi ja siihen välitön puuttuminen on asioita, jotka pitää näkyä arjessa ja näihin liittyviä toimintatapoja tulisi jatkuvasti kehittää kaikkien koulun työntekijöiden kesken. Asenteista ja arvomaailmasta johdetaan myös koulun säännöt sekä kiusaamistilanteiden kriteerit.

Työntekijöiden panos on merkityksellisessä osassa toimintakulttuurin toimivuudessa. Mikäli kaikki koulun työntekijät eivät toimi saman arvomaailman ohjaamana tai yhtä nopeasti kiusaamistilanteissa, voi oppilas tuntea huomattavaa epäoikeudenmukaisuutta. Välinpitämättömyys voi myös pahentaa kiusaamistilanteita.

7.3.3 Yhteistyö

Yhteistyö pääluokka jakaantui kahteen eri yläluokkaan, jotka ovat yhteistyö perheiden kanssa ja yhteiskunnallinen muutos. Yhteistyö perheiden kanssa -yläluokka jakaantui kahteen eri alaluokkaan, jotka ovat yhteydenpidon kehittäminen ja vanhempien tukeminen.

Kuten toisen tutkimuskysymyksen tuloksissa ilmeni (kodin ja koulun yhteistyö), on tutkimuksien mukaan koulun ja kodin välisessä yhteistyössä kehitettävää. Yhteydenpidon kehittäminen -alaluokan mukaan olisi yhteydenpitoa lisättävä ja kehitettävä niin, että perheillä olisi luottamus koulun tapoihin ratkaista kiusaamistilanteita. Lisäksi vanhempien mukaan ottamista kiusaamistilanteiden selvittämiseen olisi hyvä lisätä, mutta niin, ettei se olisi vahingollista tilanteelle. Tutkimuksissa selvisi, että vanhempien epäluottamusta koulun tapoihin selvittää kiusaamistilanteita ja väärinymmärrysten syntymistä aiheuttaa ajan puute, vähäinen tutustuneisuus ja kasvokkain käytyjen keskustelujen korvautuminen Wilma-viesteillä. Näiden asioiden kehittämisellä myönteisempään suuntaan tuettaisiin koulukiusaamisen ennaltaehkäisyä. Vastuu yhteydenpidolla ja kasvokkain käytyjen keskustelujen lisääminen on kuitenkin asia, jossa vastuu jakautuu niin koululle kuin perheille.

Vanhempien tukeminen -alaluokka kuvastaa sitä, kuinka koulu voisi vanhempien tukemisella pyrkiä ennaltaehkäisemään koulukiusaamista. Vanhempien valvonnan vaikutusta kiusaamiskokemuksiin voisi tuoda näkyvämmäksi vanhemmille esimerkiksi vanhempainilloissa. Koulusosi-aalityö voisi antaa tietopaketteja oppilaiden vanhemmille, miten vanhemmat voivat omalla toiminnallaan pyrkiä tukemaan oppilaiden hyvinvointia ja kiusaamisen ehkäisyä. Vanhempia olisi tutkimusten mukaan hyvä kannustaa olemaan uteliaita lastensa elämästä. Lisäksi varsinkin isien valvonnan lisääminen voisi tuoda myönteistä kehitystä oppilaiden käytökseen toisiinsa kohtaan, sillä tutkimuksissa selvisi, että usein isät eivät ole niin tietoisia lastensa elämäänsä varsinkaan eroperheissä.

Yhteiskunnallinen muutos -yläluokka sai alaluokakseen asema yhteiskunnassa, joka kuvastaa sitä, miten oppilaan ja perheen tilanne, asema yhteiskunnassa ja esimerkiksi tausta vaikuttaa kiusatuksi tulemiseen. Tutkimuksissa selvisi, että kiusatuksi joutumiseen liittyy vahvasti oppilaan ja hänen perheensä elämänhaasteet, jotka ovat puolestaan yhteydessä yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen. Kokemus erilaisuudesta liittyy aina yksilön eri sosiaalisiin ympäristöihin ja sen määrittelemiin normeihin. Oppilaan kohdalla yksi merkittävimmistä sosiaalisista ympäristöistä on kouluyhteisö, jossa erilaisuuden tunne voi korostua ja ilmetä esimerkiksi ryhmän ulkopuolelle jäämisellä. Yhteiskunnallisella asemalla on siis merkitystä kiusaamisen kokemuksen kannalta. Tutkimuksissa selvisi, että esimerkiksi oppilaan tai hänen perheensä vähemmistöön kuuluminen, terveydelliset haasteet tai maahanmuuttajatausta ovat yhteydessä suurempaan alttiuteen joutua kiusatuksi.

Koulukiusaamista ennaltaehkäisevän työn kehittämisen kannalta on siis oleellista huomioida yhteiskunnallisen aseman merkitys kiusatuksi tulemisessa. Koulun sosiaalityö voi osaltaan pyrkiä luomaan kouluun normistoa, jossa eriarvoisuutta pyrittäisiin vähentämään ja erilaisuus nähtäisiin rikkautena. Toisaalta yhteiskunnassa ilmenevään eri ryhmien väliseen eriarvoisuuteen tulisi myös koulumaailman ulkopuolelta tarttua, jotta koulukiusaaminen ei kohdistuisi herkemmin jo valmiiksi heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin.

Koulun yhteistyötä voisi siis parantaa muiden tahojen kanssa, jotta kyseinen ilmiö tulisi näkyvämmäksi laajemmin ja siihen pystyttäisiin puuttumaan koulun ulkopuolelta.

7.3.4 Epäselvät vastuualueet

Tämän pääluokan alle muodostui kolme yläluokkaa, jotka ovat *yhteisöllisyys ja vertaissuhteiden toimivuus, koulun ulkopuolella tapahtuva kiusaaminen sekä kokonaisuuden hallinta ja yhteistyö*. Nämä yläluokat kuvastavat erilaisia alueita, joiden vastuu on ei ole selkeä kaikille tai kyseinen alue ei ole nimetty suoraan kenenkään vastuulle.

Yhteisöllisyys ja vertaissuhteiden toimivuus pääluokkana pitää sisällään kaksi alaluokkaa, jotka ovat ilmapiiri ja valta-asetat.

Ilmapiiri on ensimmäinen alaluokista. Tutkimuksesta ilmeni, että luokkien sisäinen, niiden välinen sekä koko koulun oppilaiden välinen ryhmätoiminta on tärkeä osa yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyyteen kuuluu merkittävässä määrin yksilöiden omakokema ilmapiiri.

Valta-asetat ovat toinen yhteisöllisyyden ja vertaissuhteiden toimivuuden alaluokista. Kaikissa kiusaamistilanteissa ei voida aina tarkkarajaisesti määritellä tilannetta, koska siihen vaikuttaa myös oppilaiden välinen valtasuhde ja hierarkia, joka voi muodostua monella tapaa. Kiusaaminen ei välttämättä näytä kiusaamiselta suuren osallistujajoukon sisällä, jos se esimerkiksi kohdistuu useampaan osallistujajoukon jäseneseen.

Koulun ulkopuolella tapahtuvan kiusaamisen yläluokkaan kuuluu alaluokkina sekä *sosiaalinen media* että *muualla kuin kouluyhteisössä tai sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen*. Erityisesti sosiaalisessa mediassa tapahtuvaa kiusaamista on osaltaan haastava rajata koulussa tai koulun ulkopuolella tapahtuvaksi. Koulun aikuiset voivat tehdä sosiaalisessa mediassa tapahtuvien konfliktien pohjalta erilaisia tulkintoja ja johtopäätöksiä, jotka johtavat eri tyyleillä tapauksen puuttumiseen. Tutkimuksista ilmeni myös, ettei tällä hetkellä ole välttämättä vakiintuneita käytäntöjä tai selkeitä toimintatapoja silloin, kun kiusaamista ilmenee sosiaalisessa mediassa.

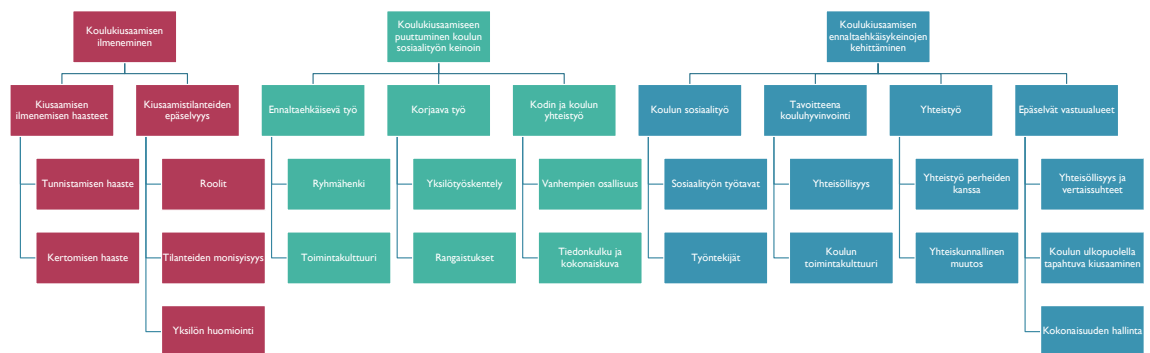
Kiusaamiseen puuttuminen on kokonaisuuden hallinnan ja yhteistyön ensimmäinen alaluokka. Tulosten mukaan tämä on myös tietyissä tilanteissa epäselvää. Kun puhutaan kiusaamisen laajuudesta, voi koulun aikuisilla olla haastavaa hahmottaa kiusaamistapaukset selvärajaisina. Osa oppilaista kokevat, että osa heidän ongelmistaan rajataan ulos kiusaamistapauksen piiristä ja jopa ohitetaan, koska asiaa ei välttämättä pidetä vakavana. Epämääräiset kahnaukset kouluissa aiheuttavat oppilaissa erilaisia tuntemuksia ja herättävät kysymystä siitä, mikä oikeasti on tarpeeksi selkeä kiusaamistapaus.

Kokonaisuuden hallinta kodin ja ammattilaisten välillä muodostaa toisen alaluokan. Kun kiusaamistapaukset ovat kodin ja eri ammattilaisten piirissä, tarvitaan henkilö, joka kantaa

vastuun kiusaamistilanteiden selvittämisestä ja samalla hallitsee myös tämän eri ammattilaisten muodostaman verkoston.

Epäselvät vastuualueet olivat koulukiusaamista ennaltaehkäisevän työn kehittämisen kannalta merkittävin tutkimuksista noussut asia. Jos koulun sisällä on epäselvyyttä eri vastuualueiden jakautumisen kanssa, on esimerkiksi kiusaamistilanteisiin puuttuminen tehottomampaa. Lisäksi tämä voi kasvattaa vanhempien luottamuspujaa koulun toimia kiusaamistilanteisiin puuttumisen suhteen. Vastuualueiden selkeä jakautuminen ja yhteiset toimintaohjeet eri tilanteisiin tukevat yhteistyötä ja selkeyttävät tilanteiden etenemistä.

8 Johtopäätökset

Kuva 5: Tutkimustulosten koonti

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisätä tietoa koulukiusaamisesta ja koulun sosiaalityön tavoista puuttua koulukiusaamiseen. Lisäksi tärkeänä tarkoituksena oli löytää tehokkaampia keinoja koulukiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja täten lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja turvallisuuden lisääminen. Opinnäytetyömme tavoitteena oli kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla tutkia koulukiusaamista koulun sosiaalityön näkökulmasta, selvittää millaista koulukiusaamista ilmenee ja miten koulukiusaamiseen puututaan koulun sosiaalityön keinoin. Seuraavaksi pohdimme tutkimuskysymys kerrallaan tutkimustuloksiamme.

8.1 Kiusaamisen ilmeneminen

Opinnäytetyömme kannalta koimme oleelliseksi alkuun keskittyä tutkimaan, millaista koulukiusaamista ilmenee nykypäivänä Suomessa. Kun koulukiusaamisen ilmenemistapoja ymmärtää, on siihen puuttumisen tapoja ja puuttumiseen liittyviä kehityskohtia helpompi tutkia. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme (”Millaista koulukiusaamista ilmenee nykypäivänä Suomessa?”) saimme yllättäviä tuloksia siitä, kuinka erilaisesti koulukiusaaminen voi ilmetä. Ensimmäinen opinnäytetyömme tutkimus sai tulokseksi kaksi pääluokkaa, jotka olivat ”kiusaamistilanteiden ilmenemisen haasteet” ja ”kiusaamistilanteiden epäselvyys”.

Kiusaamisen ilmenemiseen liittyviä haasteista oleellisimpia olivat tunnistamisen haaste ja kertomisen haaste. Kiusaamisen ilmenemisen haasteet kuvaavat niitä haasteita, joiden takia kiusaamista ei aina tunnisteta. Kiusaamista tarkasteltaessa on oleellista huomioida, että kiusaaminen kietoutuu ryhmän normeihin ja vertaissuhteisiin. Kertomisen haaste laittoi meidät pohtimaan, olisiko hyödyllistä kehittää kouluille toimintamalli, jonka avulla voisi kiusaamistilanteista kertoa muuten kuin kasvotusten ja mahdollisesti ainakin alkuun anonymisti. Voisi olla otollista, että koulun sosiaalityöhön voisi olla yhteydessä jotakin nuorille otollisempaa, matkailan kynnyksen reittiä, jossa oppilas esimerkiksi voisi kertoa tilanteestaan ja pohtia yhdessä ammattilaisen kanssa, olisiko oppilaan hyvä hakeutua opiskeluhuollon tai muun tuen piiriin. Toisaalta tällaista toimintamallia voisi olla vaikea toteuttaa, sillä monissa kouluissa on nimenomaan koulusosiaalityön kohdalla resurssipulaa.

8.2 Koulusosiaalityön avulla puuttuminen koulukiusaamiseen

Opinnäytetyömme toinen tutkimuskysymyksemme (”Miten koulun sosiaalityön avulla puututaan koulukiusaamiseen?”) sai tulokseksi kolme selkeää pääluokkaa, jotka olivat ”ennaltaehkäisevä työ”, ”korjaava työ” ja ”kodin ja koulun yhteistyö”. Ennaltaehkäisevän työn kannalta oleelliseksi asiaksi nousi ryhmähenki, jota voidaan tarkastella esimerkiksi luokka- tai koko koulun tasolla. Koulusosiaalityöllä voi olla merkittävä rooli hyvän ryhmähengen muodostamisessa ja ylläpitämisessä, mutta monesti voi yksinään luokan opettajalle jäädä vastuu luokkoittain ryhmähengestä. Opinnäytetyömme tulosten mukaan koulun ja luokan ryhmähengen tulisi kiinnittää erityistä huomiota, minkä vuoksi koulusosiaalityön hyödyntäminen siinä voisi olla otollista, sillä koulusosiaalityön ammattilaisilla on koulutuksensa pohjalta hyvä tietoperusta muun muassa ihmissuhteista, ryhmien dynamiikoista ja negatiiviselle vuorovaikutukselle altistavista riskitekijöistä.

Hyvän ryhmähengen luominen tulisi aloittaa heti ensimmäisestä koulupäivästä lähtien ja puuttua herkästi ja mahdollisimman nopeasti tilanteisiin, joissa vaikuttaa, että ryhmähengessä on haasteita. Koulusosiaalityön toimintaa voisi hyödyntää niin, että koulusosiaalityöntekijät jalkautuisivat luokkatasolle pitämään esimerkiksi teematunteja. Lisäksi koulusosiaalityö voisi samalla tehdä toimintaansa tutummaksi oppilaille, jolloin palveluiden hyödyntäminenkin

tuntuu oppilaille varmasti helpommalta. Mielestämme koulun henkilökunnan tulisi tunnistaa myös oman aseman ja toiminnan vaikutus koko koulun ryhmähenkeen, vaikka koulun ryhmähengestä puhuttaessa viitataan usein vain koulun oppilaisiin. Koulun henkilökunta on kuitenkin yhtä lailla osa ryhmää, joiden toiminta vaikuttaa muuhun henkilökuntaan sekä myös oppilaisiin.

Koulusosiaalityön korjaavan työn yläluokat olivat ”yksilötyöskentely” ja ”rangaistukset”. Yksilötyöskentelystä nousi ilmi se, että koulukiusaamistilanteet ovat yksi yleisimmistä syistä koulukuraattorin asiakkuudelle. Oppilas pystyy koulukuraattorin kanssa kahden keskustelemaan tilanteista ja harjoittelemaan esimerkiksi tunnetaitoja. On kuitenkin selvää, ettei kiusaamistilanteelle välttämättä saada muutosta pelkällä yksilötyöskentelyllä. Tällöin on tärkeää, että kuraattorilla on mahdollisuus esimerkiksi jalkautua esimerkiksi kyseiseen luokkaan, jossa kiusaamista tapahtuu ja näin saada parempi kuva tilanteesta. Toinen vaihtoehto kuraattorin jalkautumisen sijaan olisi hyödyntää koulussa mahdollisesti työskenteleviä muita koulusosiaalityön ammattilaisia, joilla voi olla jo valmiiksi laajempi käsitys siitä, millaista toimintaa on esimerkiksi luokkahuoneissa tai välitunneilla.

”Rangaistukset” -yläluokka laittoi meidät pohtimaan tuloksissa ilmenneitä näkemyksiä puolesta ja vastaan. On totta, etteivät rangaistukset välttämättä auta, jos esimerkiksi ”kiusaaja” saa tunnin jälki-istuntoa tekemisistään. Tällöin kyllä osoitetaan, että kyseinen toiminta on väärin, mutta juurisyyhyn ei puututa eikä sitä saada muutettua, minkä vuoksi voi todeta, ettei todennäköisesti kiusaaminenkaan siihen lopu. Toki rangaistuksille on paikkansa, mutta pelkästään niiden avulla kiusaamistilanteisiin puuttuminen ei ole tehokasta. Voisi olla otollista, että rangaistuksiin, kuten jälki-istuntoon lisättäisiin keskustelutuokio koulusosiaalityön ammattilaisen kanssa, kun oppilas saa rangaistuksen liittyen toisen ihmisen kiusaamiseen.

Kodin ja koulun yhteistyö -pääluokka sai opinnäytetyössämme kaksi yläluokkaa, jotka olivat ”vanhempien osallisuus” ja ”tiedonkulku ja kokonaiskuva”. Sisällönanalyysia tehdessä selkeni, ettei koulun ja kodin välinen yhteistyö läheskään aina ole toimivaa. ”Vanhempien osallisuus” -yläluokka kuitenkin avasi näkemystämme siitä, kuinka suuri rooli vanhemmilla voi olla oppilaiden kouluhyvinvointiin ja jopa -kiusaamiseen liittyen. Vanhempien osallisuuden lisäämistä on kuitenkin hieman vaikea pohtia, sillä se on niin koulun kuin vanhempienkin vastuulla. Vanhemmissa on myös paljon eroja: jotkut haluavat tietää lähes kaiken, miten lastensa koulupäivän aikana tapahtuu, kun taas jotkut silloin tällöin pysähtyvät miettimään lapsensa koulukäyntiä. Toisaalta vastuu on myös koululla ja siinäkin on eroja, miten koulu informoi ja ottaa vanhempia mukaan.

”Tiedonkulku ja kokonaiskuva” -yläluokka avasi mielestämme hyvin sitä, mikä on monesti haasteena koulun ja kodin välisessä yhteistyössä. Koululla ei aina ole kenelläkään henkilökunnasta kokonaiskuva tilanteista vaitiolovelvollisuuden vuoksi. Lisäksi koulu ei voi kaikesta

informoida vanhempia samasta syystä. Tämä puolestaan voi turhauttaa vanhempia ja heikentää heidän luottamustaan koulua kohtaan. Kyseiset asiat herättävät kysymyksen, miten koulun ja kodin välistä yhteistyötä voitaisiin kehittää niin, ettei vaitiolovelvollisuutta rikottaisi ja molemminpuolinen luottamus säilyisi?

8.3 Koulukiusaamista ennaltaehkäisevän työn kehittäminen

Opinnäytetyömme kolmanteen tutkimuskysymykseemme (”Miten koulukiusaamista ennaltaehkäisevää työtä voisi kehittää?”) saimme pääluokiksi ”koulun sosiaalityö”, ”tavoitteena kouluhyvinvointi”, ”yhteistyö” ja ”epäselvät vastuualueet”. Nämä kuvaavat eri kehittämistä vaativia osa-alueita. Kuten aiemmin todettu, on ennaltaehkäisevä työmuoto kaikkein tehokkainta ja siihen panostamalla voidaan ehkäistä suurempien ongelmien syntymistä ja kasautumista.

Koulusosiaalityötä ja kuraattoritoimintaa pidetään monissa asiayhteyksissä ennaltaehkäisevänä työmuotona. On toki totta, että kuraattorityöskentelyllä voidaan esimerkiksi ennaltaehkäistä suurempien ongelmien syntymistä. Koulusosiaalityötä tulisi mielestämme kuitenkin toteuttaa täysin ennaltaehkäisevästi. Tästä hyvänä esimerkkinä on koulusosiaalityön ammattilaisten toimiminen siellä, missä oppilaat ovat. Lisäksi pohdimme sitä, miten koulusosiaalityön avulla voitaisiin paremmin huomioida ne oppilaat, joiden ”oireilu” jää koulun aikuisilta huomaamatta esimerkiksi sen vuoksi, että oppilas vaikuttaa vain hiljaiselta tai ujolta.

Yhteistyön kehittäminen oli opinnäytetyössämme yksi selkeimmistä nousseista kehittämiskohteista. Tämä pääluokka pitää sisällään niin kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämisen, mutta myös yhteistyön kehittäminen muiden toimijoiden kanssa. Tutkimuksista löytyi tähän liittyen tärkeä havainto myös yhteiskunnallisen aseman vaikutuksesta kiusatuksi tulemiseen. Koulusosiaalityö voi toiminnallaan pyrkiä vaikuttamaan oppilaiden asenteisiin koskien erilaisissa yhteiskunnallisissa asemassa olevia kohtaan. Toisaalta asenteisiin vaikuttaa paljon koulun ulkopuolella tapahtuvat asiat: niin kotiolot ja kasvatus, uutisointi ja esimerkiksi asuinalue. Tämän ilmiön tuominen näkyvämmäksi ja siihen yhteistyöllä puuttuminen voisi osaltaan vähentää koulukiusaamista varsinkin heitä kohtaan, jotka ovat jo valmiiksi heikommassa asemassa.

Epäselvät vastuualueet nousivat tutkimuksissa hyvin selkeäksi kehittämiskohteeksi koskien koulukiusaamisen ennaltaehkäisyä. Selkeä vastuualueiden jakautuminen helpottaa koulun henkilökuntaa ja vähentää työkuormaa, kun jokainen tunnistaa oman vastuualueensa. Lisäksi selkeät toimintamallit ja vastuualueet luovat myös oppilaille sekä heidän vanhemmilleen turvallisuuden tunnetta, kun he tietävät, kenen puoleen milloinkin kääntyä. Turvallisuuden tunteen kasvu lisää myös luottamusta. Lisäksi puuttuminen erilaisiin tilanteisiin on varmasti tehokkaampaa, kun vastuualueet ovat selkeät.

9 Pohdinta

Tässä opinnäytetyömme osiossa pohdimme opinnäytetyön kannalta merkittäviä asioita eli eettisyyttä ja luotettavuutta. Lisäksi esittelemme prosessin aikana heränneitä jatkotutkimusideoita liittyen opinnäytetyömme aiheeseen. Viimeiseksi pohdimme työmme merkitystä asiakkaille (peruskouluikäisille oppilaille) ja koko yhteiskunnalle.

9.1 Eettisyyden pohdinta

Noudatamme opinnäytetyössä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan TENKan luomaa *Hyvää tieteellistä käytäntöä*. Käytimme eettisyyden pohdinnassa sekä vuonna 2013 että vuonna 2023 julkaistuja TENKan ohjeistuksia. Opinnäytetyömme on noudattanut läpinäkyvyyttä, rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta koko työskentelyvaiheen ajan. Aloitimme jo suunnittelu- vaiheessa huolellisen ja tarkan työskentelyn, joka piti sisällään jatkuvaa työn vaiheiden arviointia, jota jatkoimme koko työskentelyn ajan aina julkaisuun asti. Näin ollen vastuunkanto on ollut työnalkuvaiheista aina loppuun asti jatkuvaa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK 2023.)

Olemme merkinneet läpinäkyvästi kaikki hyödyntämämme lähteet Laurea-ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaisesti. Koska opinnäytetyössämme on käytetty tausta-aineistona toisten omistamia aineistoja ja menetelmiä, olemme merkinneet niiden alkuperän tekijät ja lähteet hyvän tutkimustavan mukaisesti sekä lainsäädäntöä, kuten tekijänoikeuslaki 401/1961 kunnioittaen (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry, 2020). Rehellisyys on merkittävä osa tutkimuksen eettisyyttä ja sen pohjalta emme tee opinnäytetyössämme tekaistuja havain- toja tai vääristele niitä. Sen sijaan kaikki havainnot ovat perusteltu selkeästi aineistoon ja teoriaan pohjautuen. Tällöin työskentelymme on myös läpinäkyvää, koska käytetyt lähteet ja muiden tutkijoiden työt ovat eritelty selkeästi sekä oikeaoppisella tyyllillä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK 2013.)

Kirjallisuuskatsauksemme ei sisältänyt haastatteluja tai muita dialogisia kohtaamisia ihmisten kanssa. Näin ollen kokonaiseettisyyden arviointi on tietyllä tapaa yksinkertaisempaa, koska ei tarvitse analysoida esimerkiksi tutkimushaastatteluun liittyviä hierarkioita, sanatonta viestintää tai haastattelun kulkua. (Vilka 2021, 197-199.)

Tiedonhankinta-, tutkimus- ja analysointimenetelmien soveltaminen tulisi olla eettisesti kestävää ja tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaista. Tuloksien julkaisussa tulee huomioida avoimuus ja vastuullisuus. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK 2013.) Pyrimme opinnäytetyössä avoimuuteen esimerkiksi selittämällä auki käytettävät menetelmät, joka eettisyyden ohella lisää opinnäytetyön kokonaisluotettavuutta.

9.2 Kokonaisluotettavuuden pohdinta

Kokonaisluotettavuutta arvioitaessa tärkeää on se, ettei opinnäytetyö tuota sattumanvaraisia tuloksia. (Vilkkä 2021, 185.) Mikäli sama opinnäytetyö tehtäisiin uudelleen samaa aineistoa ja kirjallisuutta käyttäen, voisi tutkijat saada samanlaisia tuloksia. Näin ollen tutkimus on toistettava.

Toinen tärkeä seikka luotettavuutta arvioitaessa on se, että aineiston perusteita on kuvattu tarkasti. Oleellista on myös se, että käyttämämme tutkimukset sisällönanalyysissä on linkitetty myös osaltaan teoreettiseen taustaan. (Kangasniemi ym. 2013, 298.)

Kirjallisuuskatsauksessa luotettavuutta tulee tarkastella jo ensimmäisiä lähteitä valittaessa, sillä lähdekriittisyys on myös osa kokonaisluotettavuutta (Vilkkä 2021, 186). Kolme tutkimuskysymystä ohjasi työtämme tehden siitä tarpeeksi rajatun, mutta riittävän väljän, jotta voimme tarkastella ilmiötä useista näkökulmista (Kangasniemi ym. 2013, 295).

Yhtenä validina kehitysehdotuksena tämän opinnäytetyön suhteen olisi suurempi aineistojen määrä, sillä se voisi lisätä yleistettävyyttä. Koemme kuitenkin, että tämän opinnäytetyön rajaus ja tutkimuskysymykset ovat sen verran tarkkoja, että käyttämämme aineisto on riittävä tämän kirjallisuuskatsauksen tuottamiseen. (Vilkkä 2021, 191.)

9.3 Jatkotutkimusideoita

Kirjallisuuskatsauksemme pohjalta löysimme useita ideoita jatkotutkimuksille. Koska opinnäytetyömme pohjautui kolmeen laajempaan tutkimuskysymykseen, lähdemme kertomaan jatkotutkimusideoista käyttämiemme tutkimuskysymysten kautta.

9.3.1 Millaista koulukiusaamista ilmenee nykypäivänä peruskoulussa?

Ilmenemisen ja kertomisen haasteet tekevät kiusaamisesta haastavan ilmiön. Syy on rakenteellinen ja siihen vaikuttaa niin koulun oppilaat kuin työntekijät. Koska kertomisen haasteina olivat *luottamus aikuisiin*, *heikommat toiminnan resurssit* sekä *huonot aiemmat kokemukset*, voisi eräs jatkotutkimuksen idea olla näiden aiheiden pohtiminen kouluympäristössä ja löytää niitä keinoja, kuinka oppilaiden luottamusta ja kokemuksia kiusaamisesta kertomiseen voidaan kehittää.

Sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen on myös ajankohtainen aihe, johon tarvitaan ehdottomasti ajankohtaista tutkimusta ja keinoja sen vähentämiselle.

Toinen ensimmäisen tutkimuskysymyksen myötä herännyt jatkotutkimusidea on kiusaamislanteiden roolien tutkiminen. Onko käsitys rooleista (kiusaaja, kiusattu, sivusta seuraaja)

mahdollisesti vanhentunut? Varsinkin kiusaajan roolia olisi hyvä tutkia ja samalla tutkia, miten kiusaajaa voitaisiin tukea.

9.3.2 Miten koulun sosiaalityön avulla puututaan koulukiusaamiseen?

Ennaltaehkäisevän työn yläluokiksi muodostuivat *ryhmähengen* ja *toimintakulttuurin* kehittäminen. Eräs jatkotutkimusmahdollisuus olisi tutkia, miten näihin yläluokkiin kuuluneet alaluokat: *säännöllinen ryhmäyttäminen*, *osallisuuden lisääminen* sekä *tapahtumien järjestäminen* koulussa voisi vaikuttaa myönteisesti hyvinvointiin ja samanaikaisesti vähentää kiusaamista.

9.3.3 Miten koulukiusaamista ennaltaehkäisevää työtä voisi kehittää?

Ja jatkotutkimusideana ennaltaehkäisevän työn kehittäminen toimisi varmasti niin kirjallisenä, kuin käytännön työnä. Mitä enemmän pystymme vaikuttamaan ennaltaehkäiseviin keinoihin ja rakenteisiin, sitä suurempi todennäköisyys on vaikuttaa kiusaamistapauksiin, ennen kuin ne eskaloituvat.

Koulukiusaaminen on ajankohtainen, laaja ja monisyinen ilmiö, jonka tutkimiseen vaaditaan moniammatillista yhteistyötä. Tulevaisuuden jatkotutkimusideana on varmasti sosiaalisen median huomiointi kiusaamistilanteissa ja kuinka siihen voidaan puuttua aiempaa tehokkaammin. Mielestämme olisi tärkeää tutkia, millaisia toimintamalleja kouluilla on sosiaaliseen mediaan liittyvien kiusaamistapausten selvittämisessä ja onko vastuu tästä jollakin tietyllä koulun ammattilaisella.

Lisäksi pohdimme yhtenä jatkotutkimusideana olevan yhteiskunnallisen aseman vaikutusta kiusatuksi tulemiseen ja sen tutkimista, miten voisi kouluympäristön ulkopuolelta vähentää kiusatuksi tulemisen riskiä.

9.4 Opinnäytetyön merkitys asiakkaille ja yhteiskunnalle

Jo ennen opinnäytetyömme aloittamista olimme huomanneet, miten laaja-alainen ja vaikuttava ilmiö koulukiusaaminen on. Lisäksi omat kokemukset sekä nähdyt puuttumismallit kiusaamistilanteisiin herättelivät tutkimaan aihetta lisää.

Opinnäytetyömme avasi hyvin kiusaamisen monimutkaista ilmenemistä ja antoi uutta tietoa siihen, miksei kiusaamistilanteet läheskään aina tule koulun aikuisten tietoisuuteen. Toivomme tekemämme opinnäytetyön tukevan koulun aikuisten mahdollisuuksia tunnistaa koulu- kiusaamistapauksia ja löytää keinoja rohkaista oppilaita kertomaan tilanteista. Yksi merkittävä asia on se, etteivät koulun aikuiset keskenään määrittele kiusaamisen kriteereitä vaan ottavat aina oppilaiden tunteet ja ajatukset tilanteista huomioon. Koulun aikuisten on tärkeä myös huomioida, ettei tilanteista läheskään aina kerrota kaikkea ja jotkut asiat, kuten hierarkiasuhteet, voivat olla hyvin vaikeita sanoittaa.

Opinnäytetyöprosessimme alussa emme vielä ajatelleet, että tuloksista ilmenisi myös yhteiskunnallinen näkemys. On totta, että kiusaamisella on laajoja yhteiskunnallisia vaikutuksia: kiusaaminen esimerkiksi vaikuttaa lasten ja nuorten hyvinvointiin sekä voi vaikuttaa siihen, kasvaako heistä hyvinvoivia aikuisia. Toivomme opinnäytetyömme tulosten herättelevän keskustelua kuitenkin siitä, miten voitaisiin tukea heikommassa yhteiskunnallisessa asemassa olevia niin, ettei heidän riskinsä kiusatuksi tulemiseen olisi suurempi. Tämä laittaa meidät sosiaalialankin kannalta hyvin keskeisen teemaan ääreen eli ennakkoluulojen rikkomiseen. Tietyt asiat pitävät yllä ennakkoluuloja yhteiskunnallisella tasolla ja niitä voivat olla esimerkiksi uutisointi ja tärkeässä asemassa olevien ihmisten, kuten poliitikkojen puheet.

Toivomme opinnäytetyömme ravistelevan varsinkin kouluja, mutta myös perheitä ja koulun ulkopuolisia tahoja. Koulukiusaamisesta ei välttämättä täysin ikinä päästä eroon, mutta tavoitteena olisi hyvä olla se, ettei yksikään lapsi tai nuori joutuisi menemään kouluun peloisaan tai tuntisi itseään huonommaksi kuin muut. Tärkeää olisinkin, että koulut kehittäisivät selkeät toimintamallit ja jakaisivat vastualueet, minkä lisäksi kouluissa tehtävään sosiaalityöhön tulisi resursseja lisätä. Vanhempien olisi hyvä huomioida opinnäytetyöstämme ilmenneen vanhempien roolin merkityksen oppilaiden hyvinvointiin ja kiusaamiseen liittyen. Oppilaiden toivomme puolestaan rohkaistuvan keskustelemaan vaikeasta aiheesta paremmin ja löytävän kouluista turvallisia aikuisia. Olisi hienoa, jos oppilaita otettaisiin mukaan kouluissa tehtävään kiusaamisen vastaiseen työhön. Toivomme jokaisen lapsen ja nuoren, joka on kohdannut kiusaamista, löytävän tukea itselleen ja saavan toivoa, että tilanne voi muuttua parempaan suuntaan.

Lähteet

Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 10.3.2024.

<https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINNÄYTETÖIDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?t=1578480382>

Hentunen, M. 2017. Oireet ovat totta, vaikka sairautta ei löytyisikään. Hyvä Terveys -lehti. Viitattu 18.11.2023.

<https://www.hyvaterveys.fi/artikkeli/mieli/oireet-ovat-totta-vaikka-sairautta-ei-loytyisikaan>

Joronen, K. & Koski, A. (toim.) 2010. Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen kouluhynteisössä. Tampere: University Press.

Kangasniemi M., Utriainen K., Ahonen S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E. 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: Eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. Hoitotiede 25 (4), 291-301.

<https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128286/77409>

Karvonen, S., Kestilä, L. & Saikkonen, P. (toim.) 2022. Suomalaisten hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 19.11.2023.

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145692/Suomalaisten%20hyvinvointi%202022%20verkko.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Kaski, S. & Nevalainen, V. 2017. Jo riittää. Irti kiusaamisesta ja kiusaajista. Helsinki: Kirjapaja.

Kellomäki, A. 2018. Kiusattu kärsii vielä aikuisena. Eeva.fi. Viitattu 29.3.2024.

<https://www.eeva.fi/jutut/kiusattu-karsii-viela-aikuisena>

Kettunen, I. 2018. Koulusosionomi tukee koko luokan hyvinvointia. Talentia-lehti. Viitattu 14.11.2023

<https://www.talentia.fi/talentia-lehti/koulusosionomi-tukee-koko-luokan-hyvinvointia/>

Kiusaamisen määrittely ja lainsäädäntö. 2024. Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-maarittely-ja-lainsaadanto>

KiVa Koulu 2018.

<https://www.kivakoulu.fi/uploads/2020/08/3446a8cf-avain-kivaan-kouluun.pdf>

KiVa Koulu. 2023a.

<https://www.kivakoulu.fi>

KiVa Koulu 2023b.

<https://www.kivakoulu.fi/tutkimus/>

KiVa Koulu 2023c.

<https://www.kivakoulu.fi/news/kiusaamiseen-ja-vertaissuhteisiin-liittyvia-julkaisuja/>

Laitinen, K. & Hallantie, M. 2011:19. Huomisen hyvinvointia. Kehys oppilashuollon kehittämiseksi. Opetushallitus.

<https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Huomisen%20hyvinvointia%20E2%80%93%20Kehys%20oppilashuollon%20kehitt%C3%A4miselle%20u.pdf>

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä (817/2015). Viitattu 13.10.2023

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817#Pdm46494958556144>

Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista (272/2005). Viitattu 13.10.2023

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050272>

Leskisenoja, E. & Sandberg, E. 2019. Positiivinen pedagogiikka ja nuorten hyvinvointi. Jyväskylä: PS-kustannus.

Martela, F. 2022. Hyvinvoinnin mittaaminen edellyttää hyvinvoinnin teoriaa. Julkari. Yhteiskuntapolitiikka 87. Viitattu 19.11.2023.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145551/YP2205-6_Martela.pdf?sequence=1&isAllowed=y

MLL 2021. Kiusaaminen. Viitattu 13.9.2023

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>

Murphy, J.J. 2015. Ratkaisukeskeinen oppilashuoltotyö. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013). Viitattu 13.10.2023.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

Opiskeluhoito. 2024. THL. Viitattu 15.10.2023

<https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoito>

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Viitattu 18.2.2023

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Ratner, H. & Yusuf, D. 2021. Lasten ja Nuorten ratkaisukeskeinen ohjaus ja neuvonta. Helsinki: Lyhytterapiainstituutti.

Rosenberg, M.B. 2015. Rakentava ja myötäelävä vuorovaikutus. Helsinki: Viisas Elämä oy.

Sinnemäki, M. 2020. Koulukiusaaminen ja -väkivalta ovat monitahoisia ilmiöitä. Väestöliitto. Viitattu 8.11.2023.

https://vaestoliitonblogi.com/2020/11/26/koulukiusaaminen-ja-vakivalta-ovat-monitahoisia-ilmioita/?gclid=EAlaIqObChMI2rKhl4G3ggMVDVN_AB2ncAAiEAAAYASAAEgJF3vD_BwE

Sitra 2023a. Perustietoa Sitrasta. Viitattu 10.2.2023.

<https://www.sitra.fi/aiheet/kysymyksiä-ja-vastauksia-sitran-toiminnasta/#>

Sitra 2023b. Megatrendit. Viitattu 10.2.2023.

<https://www.sitra.fi/julkaisut/megatrendit-2023/#esipuhe>

THL. 2024. Kouluterveyskyselyn tulokset. Viitattu 1.12.2023.

<https://thl.fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>

Tiihonen, J. 2024. Poliisi on tutkinut Ranuan koulutappelun - kaikki osalliset ovat epäiltynä rikokseen. YLE. Viitattu 18.2.2024

<https://yle.fi/a/74-20074968>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Helsinki. Viitattu 13.3.2024.

https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Helsinki. Viitattu 13.3.2024.

https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

Valta, L. 2024. Kiusaaminen yltyi alakoululaisten tappeluksi Ranualla koulun jälkeen - poliisi selvittää tapahtumia. YLE. Viitattu 18.2.2024

<https://yle.fi/a/74-20070420>

Vantaan kaupunki. 2023. Vantaan peruskouluissa kokeillaan uudenlaista tapaa edistää yhteisöllisyyttä ja oppilaiden hyvinvointia. Viitattu 1.12.2023.

<https://www.vantaa.fi/fi/ajankohtaista/uutinen/vantaan-peruskouluissa-kokeillaan-uuden-laista-tapaa-edistaa-yhteisollisyytta-ja-oppilaiden-hyvinvointia>

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä - ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Vilka, H 2023. Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House Oy. E-kirja.

Yleisradio. 2019. Ylistettyä Kiva koulu -ohjelmaa käytetään jopa vahingollisella tavalla: ”Jättää aikamoisia traumoja kiusatulle”. Yle 09.01.2019. Viitattu 1.12.2023.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/01/09/ylistettya-kiva-koulu-ohjelmaa-kaytetaan-jopa-vahingollisella-tavalla-jattaa>

Kuviot

Kuvat

Kuva 1: Kirjallisuuskatsauksen tulokset.	29
Kuva 2: Koulukiusaamisen ilmeneminen.	30
Kuva 3: Koulukiusaamiseen puuttuminen koulun sosiaalityön keinoin.	33
Kuva 4: Koulukiusaamisen ennaltaehkäisykeinojen kehittäminen	38
Kuva 5: Tutkimustulosten koonti	43

Taulukot

Taulukko 1: Taulukko THL kouluterveyskyselystä (Syyskuu 2023).	16
Taulukko 2. Sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	25
Taulukko 3. Kirjallisuuskatsauksen aineisto	27
Taulukko 4. Esimerkki sisällönanalysistä.....	29

Liitteet

Liite 1: Ensimmäisen liitteen otsikko	56
Liite 2: Toisen liitteen otsikko	57

Liite 1: Ensimmäisen liitteen otsikko

Liite 2: Toisen liitteen otsikko